Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 10 (11408) | 1981 чылдың январь 13, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Механизаторлар, часкы, күскү хову ажылдарынга ажыглаар техниканы дүрген болгаш шынарлыг септээр дээш чарышты улам калбартыылыңар!

СЭКП-ниң XXVI СЪЕЗДИЗИНГЕ УТКУШТУР

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР: ГЭС-тиң бирги агрегады

Чебоксары ГЭС-тин күш-ажылчы намдары эгелээн: станцияның баштайгы агрегадын үлетпүрге ажыглап эгелээн. СЭКП-нин XXVI съездизинге уткуштур алган социалистиг хүлээлгелернин бир чүгүла кезээ күүсеттингени ол. Бүгү 18 агрегаттарны ажыглалга кириптерге, ГЭС-тин күчүзүү 1,4 миллион киловатт болур.

УКРАИНА: хуусаа бетинде

Одессаның порт чанының заводу ажыглалга киргенинден бээр миллионгу тонна азоттуг чемиштидилгелерни бүдүрүп үндүрген. Ол көргүзүт көрдүнген хуусаадан чартык чыл бурунгаар чедип алдынган. СЭКП-нин XXVI съездизин төлептиг үткүүр дээш чарышка киришкеш, мурнакчы коллектив партийжи шуулганның ажыттынар хүнүнге чедир чүртүн кезээ ажыл-агыйынга он-он мун рубльдин немелде чемиштидилгелерин бээр деп хүлээнген.

КАЗАХСТАН: нефтиден ванадий

Каспий далайның төөн эриннин чоогунда Бузачи чартык ортулуктан казып тып эгелээн нефтинин составы специалистерни алдепсиндирген. Ол чүгле дыка хөюг эвес, харын бүдүнүн составында металлдыг болган. Дыка хөй хемчээллиг ванадий ында бар. Ванадийни бедик шынарлыг кан кылырынга ажыглап турар. Үлетпүрнүн ол хире үнелиг чигзинини ол нефтиде хемчээли рудаларның дыка хөй хевирлери-биле дөмейлежип турар.

ГРУЗИЯ: даглырда үлетпүр

Дагларны кезээ ажыл-агый шөлдери кылдыр калбак шингээдип алышкын Грузияда эгелээн. Эрткен күзүн бедик даглырлыг районнарга ийи мун гектар шөлге салтарны болгаш виноградниктерни кылган. Чүрттакчы чон чылды өттүр доктаамал ажылдыг болзун дээш, республиканың сес районунда чиик үлетпүр бүдүүлгелериниң салбырларын ажыткан. Ол дугайын СЭКП-нин XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилели айыткан болгаш ол чорук кезээ ажылагый болгаш үлетпүр бүдүүлгезин улгаттырарынга калбак аргаларны берип турар.

ЛИТВА: бот-үнези чиик бройлер

Литванын специализастаан бүгү ажыл-агыйлары болгаш куш фабрикалары «Бройлер-6» деп бедик продуктулуг ээткир лагаа ооллары-биле четчелеттинген. Литва селекционерлернин ажылының түүнели кеску болган: республиканың фермаларынга оон мурнунда тулуп турган «Балтика-4» деп хайнакты бодаарга, ол дужаар денизиге бир неделя эрте чедер болгаш немелде денаннын киллограмм бүрүзүнге онаалтыы чарыглаар чем дыка эвээш болган.

Долу эвес ийи чыл иштинде дагаа ооллардының уксазын солуурунга куш ажылының Прибалтикада зона станциязының эртемденнерни дузалаан. Чаа бройлерни өстуреринге специализастаан үш совхоз бүгү ажыл-агыйларны уксаа материал-биле хандырып турар. Бо бүгүнүң түүнелиниде республикага ол диеткэ эдин бүдүрери эрткен беш чылда 2,5 катап көвүдээн.

КИРГИЗИЯ чаагайжыттынган суурлар

Караван деп кыргыс суурда садыг комплекизинин тудуу доозулган. Ында ийи каът универмаг, ийи гастроном, мебель болгаш ажыл-агый барааннарының садыы кирип турар. Караванның социал-экономиктиг хөгжүделивиниң планы долузу-биле күүсеттингеп, оон түүнелинде ол чаагайжыттынган агрохоорай апарган.

Амгы үеде Тянь-Шаньның ийи чүс ажыг суурларын болгаш аалдарын агрохоорайлар кылдыр аде тургузуп турар. Ында чаагайжыды кылдынган бажыңнар-биле дергелештир садыг болгаш культура комплекстерин, амыдырал ханызрылга бажыңнарын, спорт дериглерин тудуп турар.

(СЭТА-ның корреспондентиперикиң дыңнадыгларынаан).

Тыва АССР-ниң школаларының алдарлыг башкызы деп хүндүлүг атты А. Т. Кошка довага тыпсыр дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Улус өредилгезиниң талазы-биле ачы-хавыяазы дээш Тыва АССР-ниң школаларының алдарлыг башкызы деп хүндүлүг атты Тыва АССР-ниң чырыдыышкын министриниң оралакчызы Антонина Тихоновна Кошкарованы тыпсыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай,
1981 чылдың январь 12.

ХРОНИКА

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумуң РСФСР-ниң Кат-чимис болгаш ногаа ажыл-агыйының эвилел-республика министерствозун тургускан. Министринге В. И. Наумовту томуйлаан.

(СЭТА).

ТЕХНИКА СЕПТЕЛГЕЗИ: кыйгырыг соонда

БАР АРГАЛАРНЫ АЖЫГЛАП ТУРГАШ

Часкы тарылгага баш бурунгаар эки белеткенип алыры-биле техника септелгезин өй-шаанда, шынарлыг кылып доозар дутайында СЭКП обкомунун бюрозунун, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң докгаалын Чөөн-Хемчик районда СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң ажыл-ишчилери канчаар күүседип турарыл? Ол дугайын хоочун механизатор Алексей Арагачыевич Монгуш мынчаар чугаалап турар.

Часкы тарылгага белеткелди шалыпкын чорудар, көдээ ажыл-агый техниказын кышкы үеде бүрүн септеп алыр талазы-биле Бии-Хем районуң механизаторларының кыйгырыгын чүүлдүзүнүп деткивишаан, септелге ажылдарынче бар-ла кужувусту меонизэн ажылдап турар бис. Совхозка ниитизи-биле 13 трактору, 12-12 андазыпны, сеялканы, 100 илиирни, дөрт комбайнны септээри көрдүнген. Ажылды планграфикке дүүштүр чорудары-биле тракторлар болгаш кожуг машиналары септээр ийи-ийи звеноларны тургускан.

Совхозта септелге ажылдарывыл темпизи-даа, шынарыда мурнунда чылдарывыдан шалыпкын, эки деп чугаалап болур. Эрткен чылдың сөөлгү кварталында септээр турган 8 тракторубусту шуптузуп септеп алган бис. Арткан 5 трактор-ун 2-ин мыпла, 3-үн Сельхозтехниканың Чадаана каттыжышкынының септелге мастерскаязында кылып турар бис. Бо айның 15-ке чедир оларны бүрүн септеп доозарарга бар.

Оон аңгыда совхозта дөрт К-700 бар. Оларның бирээзинге техниктиг ажаалда чорудары арткан, өскелери ажыглаарынга белен.

Көдээ ажыл-агый машиналары септээр звеноларның ажылы база багай эвес. Эрткен үш айларда сеялкалар септекчилери планын долузу-биле күүсеткеш, чарышка тиилекчи болуп, шаннатканнар. Олар бо кварталда алды сеялка септээрин айыттынган хуусаадан эрте—январь 20-ге чедир доозар соруглаган.

Андазыннар септээринде ийи кижи ажылдап турар. Олар эрткен айларда алды андазын септээр тургаш, дөртүн септеп алган. Хожудаашкынның кол чылдагааны септелгеге чугула хөрек артык кезектернин чогунда болган. Ам чок чүүлдерни тып, байдалды элип алган, ынчангаш арткан 3 андазынны февраль 1-ге чедир септеп доозар арга бар.

Ажылдың эң кошкак участогу — комбайнар септелгези. Дөрт комбайнның чангызын арай деп септеп алдывыс. Оон кол-ла чылдагааны — комбайн тургузуп алыр хаалгыг чылыг өрээлдиң (септелге шөлүнүң) совхозта мынчага чедир кылдынмааны. Ынчангаш кыжын соокта даштыгаа ажылдазары берге бооргa, чылыг дүжерин маназар апаар-дыр бис. Оон уламындан септелге графиги үстүп, соругга күүсеттинмейн бааp.

Часкы хову ажылдарынга өй-шаанда белеткенир дугайында Бии-Хем районуң механизаторларының кыйгырыынга харыы кылдыр база республиканың удуртур органнарының шиитпиринге дүүштүр септелге ажылдарын дүргедир дээш боттарывыска бедиткен хүлээлгелерни алгылаан бис. Септелге ажылдарын организастап чорудуп турарында ам-даа бар четпестер, ажылга шаптыктыг, шиитпирлеттинмээн айтырыглар эвес болза, ол хүлээлгелерни боттандырары улам шалыпкын болуп, чамдык бергедээшкинер турбас ийик. Чижээлээроге, бо хүннерде септелгеде 22-ле кижи ажылдап турар, ам-даа 20 хире кижи херек. Ажылчын күжү чедишпейн турары моонна илден-дир. Оон аңгыда совхозта кызыы техника септээринге тааpыштыр кылган деп-гем, чырык, чылыг мастерская ам-даа чок. Ам ажылдап турар черлеривистин иштн дыпкыш, караңгы, соок. Төпчүткен одалга системазы база чок. Мында, гараж девискээринде безин бичии-бичии котельная-лар эндерчи. Одалга-чылыдылганы төпчүдүптер болза, ам от салып ажылдап турар 10 ажыг кижиниң хостааш. септелгеге кириштиpип болур.

Чадаананың 463 дугаар КМК-зы 30 автомашина кирер гаражты бистиң совхозта тудуп турар. Онуң эрткен чылын ажыглалга киирер тургаш, чүгле таваан салып, чагыларын тургузуп каан. Ону бо чылын ажыглалга киириптер болза, эрги гаражты септелге мастерскаязы кылдыр дерип ап болур.

Совхозтуң удуртулгазы септекчилер ортузунда чарыштыг багай эвес организастап, оларның чемненирин, хөй үе-шак чарыгдап турбас кылдыр, тааpымчалыг кылганың айтыры күзенгиг-дир. Чарышты он хонуктап, түүнеп, тиилекчилерге моральдыг болгаш материалдыг деткимчени көргүзүп турарындан мурнакчыларның саны улам-на көвүдеп турар. Тракторлар септээр звеноүн кежигүннери Аранчор Тулуш, Олег Монгуш, кожуг машиналарының септекчизи Николай Күжүгет дээш өскелернин-даа ажылы коллективте макталдыг.

Амгы үеде кол-ла соруглаваыс болза, часкы хову ажылдарынга ажыглаар техниканы СЭКП-нин XXVI съездизинин ажыттынар хүнүнге чедир бүрүн септеп доозары. Ол съездиге күш-ажылчы белээвис болур.

А. МОНГУШ.

СЭКП-нин XXII съездизи аттыг совхозтуң механизатору. көдээ ажыл-агый машиналары септээр звеноүн удуртукчузу.



А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ШЫНАРЛЫГ ҮРЕЗИННЕР

Чаагай дүжүттүг өстүрүп алыры эки шынарлыг үрезинден үлүү-биле, хамааржыр. Ынчангаш Бии-Хемниң тараажылары үрезин белеткелиниче улуг ынчэнгейни салып турар. Совхозтар план ёзулаар 6281 тонна тараз культураларының үрезининнин орнуга 6312 тонназы уруп алган. Белеткээн үрезиннернин 67 хуузу бирги болгаш ийиги классты болуп турар.

«Өөк» совхозтун 1510 тонна уруп алган үрезини шуптузу ийиги классты болган, чаагай дүжүттүг өстүрүп алырының магадылазын ол тургускан. Эки шынарлыг үрезинии белеткеп алыр дээш ажыл-агыйның кол агроному С. Тонкик, үрезин өстүрүкчүзү В. Шкоркин, шан әргелекчизи В. Овчарова кызымак ажылдаан түүнелиниде, ону чедип алган.

«Кызыл тараачын» совхозтун хову ажылдакчылары эрткен чылын багай эвес дүжүттү өстүргеш, 1700 тонна бирги класстың үрезинин уруп алган.

Бистин корр.

Ында Майя Монгуштун комсомолчу-аныяктар бригадазында 7 кижи бар. Олар шуптузу онаашкан ажылынга кызымак, төлептин-биле мактадып турарлар. Комсомолчу-аныяктар бригадазы онгу беш чыл планын хуусаа бетинде, ССРЭ Конституциязының хүнүнге таварыштыр күүсеткен.

ЧУРУКТА: комсомолчу-аныяктар бригадазының бригадири Майя Монгуш.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Күш-ажылчы алдарның тугу

Бөгүн «Шын» солунга «Ак-Туруг» совхозтуң Кызыл-Даг салбырында хойжу коммунист Ирина Бакитовна Данзырынның ажыл-ажиште турасказаттынып көдүртүнген.

Ирина Бакитовнаның кодалында 400 ажыг хойнун 215-жи ооллапкан. Хойжунун кежээ, кызымак ажылының ачызында, төрүттүнген чаш хураганнар онча-менди доругун турар. Коммунист хойжу СЭКП-нин XXVI съездизин төлептиг белек-биле уткуур дээш, кодалында хой бүрүзүнүн төрээн хураганын бүрүн менди камгалап алырын шиитпирлээн.

Хойжулар! Мурнакчыларның үлегерин эдериңер, хой бүрүзүнден хураган алыр дээш демисежиңер! Хойнун баш санын өстүрери чүгле оон хамааржыр.

ЧАА СОРУЛГАЛАРНЫ ТОДАРАТКАН

Төөгүлүг улуг болуушкун — СЭКП-нин XXVI съездизинге чедир бир ай бичии-ле ажыг үе арткан. Ынчангаш анаа белеткелдер бүгү талалыг калбарып, партияның эдлеглиг чаа съездизинге «1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-нин экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезининиң Кол угланыышкынныры» деп, СЭКП ТК-ның төлевилелин чугаалажыры үргүлүүлеп турар. Чоокта чаа Кызыл районнуң партия-ажыл-агый активинин хуралынга эң чугула ол документинин дутайында айтырыгны чугаалашкан.

Хуралга бо талазы-биле илеткел кылган райкүүском даргазы А. К. Бакулин болгаш санал берген эштер төөгүлүг улуг ол документинин бүгү чүрттарында ышкаш, районнуң коммунистери болгаш ажылчы чоннары бүрүн долузу-биле чүүлдүзүнүп, ажыл-порудулгага дайынчы программа кылдыр хүлээп ап турар дээрзин демдеглээнер. Районнуң ажылчы чоннарының куш-ажылчы коллективтеринге Төлевилелин чугаалажыры ам барык дооступ турар. Оны чугаалажып көөрүнге дөрт мун ажыг кижи киришкен болгаш оларның чамдыктары санал-онааларны база киирген.

Партия-ажыл-агый активинин ол-ла хуралынга онгу беш чылда ажыл-агый болгаш культура тургузуушкуунун планын район канчаар күүсеткенинин дугайында хандыр анаатэп, шиитпирлеттинмээн айтырыгларже чедип алыр чаа соруглаларже кол кичээнгейни салган. Эрткен беш чыл чаа тургустунган бо районга онзагай байдалдыг болуп, оон социал-экономиктиг хөгжүлдезиниге бүзүрелдиг үе-чада болган.

Үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүүлгезининиң хемчээли районга өскен. Чижээ, үлетпүр продукциязын будүрери эрткен беш чылда 4,1 катап, 1975 чылдыынга дениээрге көдээ ажыл-агый продукциязы 45 хуу өскен. Районнуң ажыл-агыйлары күрүнеге эът, сүт, дагаа чуургазы садар талазы-биле беш чыл планын күүсеткен. Чылда ортумаа-биле сүт будүрери 1,8, а дүктүү — 3,8 хуу көвүдээн. «Суклак» совхоз болгаш куш фабриказы дең-дескн ажылдап, багай эвес түнелдерни чедип ап келгенин хуралга демдеглээр. Ол ышкаш «Х Улуг хурал» совхозтуң Оттук-Даш сүт-бараан фермазының, Тере-Хөлде көдээ кооперациязының коллективтери чарышка эки түнелдерни чедип алган.

Ниитизи-биле улус ажыл-агыйының өске-даа адырлары эрткен беш чылда улам ынай хөгжөөн. Үлетпүрде, көдээ ажыл-агыйда болгаш янзы-бүрү адырларда он-он кайгамчык мурнакчылар өзүп үнген.

Оларның аттарын партия-ажыл-агый активинин хуралынга чоргаарал-биле адаан болгаш чемпионнуң кожаалары, бирги чергениң дипломнары, «Социалистиг чарыштың тиилекчизи», «Беш чылдың шалыычызы» деп хөрек демдектерин болгаш шаңналдарны оларга тывыскан. Ылангыя «Тиилелге» совхозта хойжу Т. И. Павыл эрткен чылын төрүүр чүс хойдан 114 хураганы алган, «Суклак» совхозта инек кадарчызы Г. Д. Сурыкин бир баш малдан хонукта 892 грамм немелде дензини ап турар, «Көк-Тей» совхозта саанчы З. Курастикова саар бир инектен-не 2713 кг сүттү саган, «Х Улуг хурал» совхозта теве кадарчызы К. Чаш-оол төрүүр 100 теведен 70 бодаганны, куш фабриказында П. Шульгинов төрүүр бир дагаадан-на 216 чуургаларны алган. Ындыг мурнакчыларның даңзызын оон-даа хөйнү уламчылап болур. Оларның араазында ажылчыннар, тудугжулар, механизаторлар болгаш өске-даа янзы-бүрү мергежилдин кижилери бар.

Ынчалзажок онгу беш чылда районнуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезинде шиитпирлеттинмээн айтырыгларны, четпестерни партия-ажыл-агый активинин хуралынга партийжи принципиалдыг ёзу-биле сайгарып көргеп. Мал, чер ажылының хөгжүлдезинде, тудугга болгаш улус ажыл-агыйыкын өске-даа адырларында шыгыы хожудаашкынар бар.

Хожудаашкыннарны шиитпирлиг ажып эртпишаан, он бирги беш чылдың баштайгы чылында чаа-чаа чедишкинерни чедип алыры-биле партия-ажыл-агый активинин олла хуралынга 1981 чылда районнуң ажылчы чоннарының социалистиг хүлээлгелерни хүлээп алган.

КЫЗЫЛ РАЙОННУҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫНЫҢ СӨЗҮ

СЭКП Төп Комитединиң Октябрь (1980 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин, анаа СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айтыышкынарны, партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Төлевилелинде айыттынган соруглаларны удуртулга болдургаш, районнуң ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXVI съездизин төлептиг үткүүр дээш, 1981 чылдың планнарын долдур болгаш ажыр күүседир дээш чаа социалистиг хүлээлгелерни алган.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ: эрткен чылдыынга дениээрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 8 хуу өстүрер, кол хевирлерниң продукциязының бот-үнезин 5 хуу чиигедир. Районнуң совхозтарынга көдээ ажыл-агый продукциязының бүгү хевирлерин бүдүрерин улам көвүдетпишаан, күрүнеге 10000 тонна тараапы, 2360 тонна эътти, 2400 тонна сүттү, 214 тонна дүктү (зачеттуг дензиге)) 15,2 миллион борбак дагаа чуургазын садар.

Хөрзүнүң үнүш-дүжүткүрүн бедидер талазы-биле хемчеглерни боттандырар. Совхозтарга 15500 тонна сигенни, 2200 тонна сенажты, 27600 тонна силосту, 420 тонна витаминниг сиген далганың белеткээр. Часкы тарылгага үрезиннерниң 70 хуу хирези I база II класстарлыг болурун чедип алыр. Тарылгага кирер көдээ ажыл-агый техниказының септелгезин 1981 чылдың апрель 20-де доозар.

Бүгү чүзүн малдарның баш санын немей өстүрерин хандырар. Төрүүр чүс баш малга ондаштыр 95 хураганны база анайны 85 бызаны, 10 хаван ооллардың, 75 кулунну камгалап ап өстүрер. Ортумаа-биле саар бир инектен-не 1750 кг сүттү саар бир хойдан-на 2,6 кг дүктү кыргып алыр төрүүр бир дагаадан-на 175 чуургаяы алыр. Ортумаа-биле мыймыстыг бир боза малдың дужаар дензизин 400 кг, хой, өшкүнүң 45 кг, хаванның 110 кг чедирер.

Мал фермаларын болгаш куш фабриказын механизастаар талазы-биле улус ажылдарны чорударын социалистиг хүлээлгеде айтып турар.

ЫЯШ АЖЫЛ-АГЫЙЫНЫҢ БАЗА ЭЪТ-СӨӨКТЕН ДАЛГАН КЫЛЫР ЗАВОДТУҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ: ыяш ажыл-агыйы бараанның продукция будүрериниң планын бо чылдың декабрь 15-те күүседир, пландан ажыр 70 мун рубльдиң продукциязын сайгарар. Күш-ажылдың будүрүкчүлүүн 2 хуу бедидер.

Эът-сөөктен далган кылыр завод будүрүлгенин кол көргүзүгелериниң планын декабрь 28-те күүседир, эът-сөөк далганын 450 тоннаны будүрер, пландан ажыр 5 мун рубльдиң продукциязын сайгарар.

ТУДУГ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ: бо чылдың тудуг-монтаж ажылдарының планын 7100 мун рубль кылдыр декабрь 28-те күүседир. Оң-ла ажылдарга бот-үнени 1 хуу чиигедир, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн планда көрдүнгенинден 0,5 хуу бедидер. Теплица чылыдылга комбинадын, 7434 дөрбелчин метр шөлдүг чүрттелга бажыннарын, «Шамбалыг», «Кара-Хаак» совхозтарда 320 өөреникчи өөренир 2 школаны, Каа-Хем суурга болгаш «Суклак» совхозка 246 олуттуг уругларның ийи садын болгаш совхозтарга 3700 баш мал кирер 8 кажааны тудуп, ажыглалга киирер.

САДЫГНЫҢ БОЛГАШ НИИТИНИҢ ЧЕМНЕНИЛГЕЗИНИҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ: күрүне база кооператив садының үүрмектеп садар саарылга планын бо чылдың декабрь 30-де күүседир. Ниитинин чемненилгезинин ниити саарылгазынга боттарының кылган продукциязын садарының бот-дензизин 97 хуу чедирер. Пландан ажыр 60 мун рубльдин баразының чонга садар, 5 мун рубльдин орулгазын немей алыр болгаш садыгның культуразын бедидер талазы-биле хемчеглерни боттандырар.

Харылзаанын, культура албан черлериниң, амыдырал хандырылга база чүрттелга-коммунал ажыл-агыйының болгаш улус ажыл-ишчилери он бирги беш чылдың баштайгы чылында чедип алыр соруглаларын социалистиг хүлээлгеде тодаргай айыткан.

НЕГЕЛДЕГЕ ДҮҮШТҮР

Шынар талазы-биле хоорайның көрүлде комиссиязы «Тудуг кезектери» комбинаттың продукциязынга хыналданы эрттирген. Комбинаттың будүрүп турар продукциязының шынарын бедидеринче угланган чамдык ажылдарны кылып чорудуп келгенин инженер А. Метелкин комиссияга дыннаткан. Баштайгы негелде ёзугаар дужаттының келген продукцияның шынарының хуузу 1979 чылда турганынга дениээрге, өскен болгаш үрей кылдынган кылыгларның хуузу кудулаан. Ынчалза-даа продукцияның шынарын башкарарының комплекстиг системазын комбинаттың цехтеринге эвээш неперединиң келгенинден база технологтуг чүрүмну сагывайн, тудуг шөлдеринде материалдарның кадагалалыныче кичээнгейни кошкатканындан күрүне стандартының чогуур негелдеринге дүүшпес кылыглар тудуг объектилеринде ажыглаттынын турар.

Стандарттар болгаш хемчээр техника талазы-биле күрхай-гаарал лабораториязының ажылдакчыларының чорудуп турган хыналлазының үезинде иштики болгаш даштыкы кэлбак панель ханаларның кылдынган шынары стандарттың негелделеринге дүүшпес болганы илерээн. Оларның чамдыктарының даштыкы үрей кылдынган. Оны эде кылырына немелде чарыглал үнери чугаажок. Тудугга хереглээр кылыгларны складка шыгжаарынан дүрүмнерин хажыдып келгенинден кэлбак панельдерниң арыннары шыйбакталып, кыдыгары ойлуп-чирлип турар.

Совга, эжик блоктары чедир кургаттынмаан материалдардан кылдынган болгаш олар хажып, ыргайып, үрелип турар.

«Тудуг кезектери» комбинатта продукцияның шынарын башкарарының комплекстиг системазын чедир иептеретпейн турар болгаш будүрүп турар продукцияның шынарынга аттестацияны долузу-биле эртирбээн. Ында кылдынып турар бүгү продукциякың чүгле 16 хуузунга аттестацияны кылганы чогуур негелдеге канчап-даа дүүшпес. Оон түнелиниде шынары куду, брак кылыгларның кылдынып турар чылдагааны ында.

Ук комбинаттың лабораториязы хемчээр техника-биле багай хандыртынган. Бетон кылыгларның өлүшкэ, изиг-соокка удур шынарларын тодарадыр хереселдер ында чок. Чамдык үрей кылдынган кылыглар болза цемент, керамзит, элезин, сай материалдарның куду шынарлыг болганындан база оларны-биле үүрктелишкинниг хандыртынып турарындан болуп турар. Ынчангаш ол материалдарның шынарын экижиткеш, будүрүп турар продукция чогуур стандарттың негелделеринге дүүштүр кылдынган турарын эргелеп удуртукчулары, инженер-техниктиг ажылдакчылары чедип алыр ужурлуг.

Р. ГАЛИНА,
стандарттар болгаш хемчээр техника талазы-биле күрхай-гаарал лабораториязының улуг инженери.

ИЙИ АЙНЫЫН КҮҮСЕДИР

Партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның «1981-1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннары» деп төлевилелин бистиң Хову-Аксыда «Тыва кобальт» комбинаттың бүгү ажыл-ишчилери политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүн-биле уткаан.

«Тыва кобальт» комбинаттың ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары партияның XXVI съездизин төлептиг уткуур дээш калбарган социалистиг чарышка идепкейлиг киржип, экономика болгаш культура талазы-биле чедиишкиннерни быжыглаар дээш күжениишкинниг ажылдап турар. Онгу беш чыл планын хуусаа бетинде күүседиривис. Комбинат эрткен чылдың декабрь 6-дан эгелеп, он бирги беш чылдың үлүүнге киириштир ажылдап эгелээн.

Тываның баштайгы бүдүрүлгелериниң бирээзи 1975 чылда турганынга деңнээрге, онгу беш чылда кобальт бүдүрерин 1,5 катап көвүдеткен. Кол болгаш дузалал материалдарның чарыгдалы 60 хуу чедир эвээжээн болгаш продукцияның бот-үнези чиигзээн.

Тудуг-монтаж ажылдарын хөйнү кылган. Эрткен беш чыл дургузунда 10 миллион рубльдиң кол фондуларын ажыглалга киирген. Тодаргайлаарга, 200 орунуг общежитиени, 18 садыгжылыг магазинни, 140 орунуг ясли-садты туткан, 2260 дөрбелчин метр шөлдүг чуртталга бажыңнарын база ногаа өстүрер черни удавас ажыглалга киирер бис.

Хову-Аксы суурнуң чонунуң амыдыралының байдалы экижээн. Чуртталга бажыңнарын септээринге 300 муң рубльди чарыгдаан. Онгу беш чылдың эгезинде биске 253 бажың изиг суглуг турган болза ам 458 бажың чаагайжыттынган. Муң ыгам бажыңда газты киирген. 250 бажың электроплиталыг.

Онгу беш чылда социал-амыдырал тудугларын тударынга 1 миллион рубльди ажыглаан. Иштинде эштир хөөлбек суглуг уруглар садын ажыглалга киирдивис. Уруглар албан черинин четкизи 2 катап калбарган. Онгу беш чылдың дургузунда ийи магазинни, харылзаа бөлдүрин, чунар-бажыңны алгыткап бис. Тудуг ажылын улам-на экижидерин Төлевилелде айыткан болгай. Ынчангаш ол-ла бүгү чонунуң амыдырал хандырылгазын экижидеринге улуг ужур-дузалыг.

Сөөлгү чылдарда кудумчу, оруктар септелгезин элээн экижиткен бис. Чүгле 1980 чылда эрги болгаш чаа суурларның аразында орукту асфальтылаан. Ол ышкаш Ленин база Гагарин кудумчуларны септеп алган бис. Аңаа 100 муң ажыг рубльди чарыгдадывыс.

Партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Төлевилелин комбинаттың цехтеринге, бригадаларынга ажылчыннар хуралдарынга чугаалажып көрдүвүс. Мен бодум хуумда, комбинаттың өске ажылчыннары-биле бир дөмей, ол улуг документини изии-биле деткип, чүүлдүгзүнүп турар мен. Ол Төлевилелде тудуг ажылын болгаш капитал салыышкынының үндезинин-биле экижидерин чедип алыр деп бистен негеп турар болгай. **Кичээнгейни кол фондуларны болгаш бүдүрүлгениң чаа-чаа күчүлерин өйшаанда ажыглалга киирериниче сагыш салыр болза эки деп саналдыг мен.** Бо айтырыгны «Тыва кобальт» комбинатка хамаарыштыр алыр болза Хову-Аксынга турган тудуг участогунуң кандыг-даа барымдаа чокка дужуруп каапканы арай далаш болган. Комбинаттың бодунда тудуг чорударының баазазы чок болганындан бот-орулга-чарылга-биле ажылдап турар участоктуң баазазын катап кылыр ужурга таваржып турар. Демир-бетондан кылган болгаш чып эптээр тудуг материалдары четпес. Республиканың тудуг баазалары «Тыва кобальт» комбинадының тудуг талазы-биле берген чагыгларын хүлээп алыр хоңну чок, харын-даа чамдыкта шуут ойталап каантар. Ортумак школаның тудуунга херегләэр демир-бетон конструкцияларны Кызылдан, Абакандан, Саяногорскиден, Дивногорскиден чагыдып турар.

1981-1985 чылдарның чыл бүрүзүнде 1,5 млн. рубль. түңнүг капитал салыышкынын шиңгээдип алыр ужурлуг бис. Ол дээрге ортумак школа, 320 уруглар турар садик, чуртталга бажыңнары, шакта 50 тонна суг изидер котёл, бойдус камгалалынга хамаарышкан улуг-улуг объектилер болгаш черже дорт баткан шахтаның тудуу дээш оон-даа өске тудуглар-дыр.

Бистиң комбинатта ат-сураглыг, арга-дуржулгазы улуг хөөчүн тудугжулар бар. Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Анатолий Петрович Глуховтуң бригадазында ажылдап турар мен. Шупту 30 кижи бис. Бистер онгу беш чылдың планын В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 110 чылында күүсеттивис. Ам он бирги беш чылдың үлүүнде ажылдап тур бис. Бригаданың кежигүннери партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Төлевилелин чүүлдүгзүнүп, ылангыя мында тудуг ажылынга хамаарышкан сорулгаларның бүрүнү-биле деткип турар.

«Тыва кобальт» комбинаттың бүгү ажыл-ишчилери партияның XXVI съездизиниң ажыттынар хүнүнде ийи айның планныг онаалдаларын күүседир дээш бо хүннерде улам соруктуг ажылдап турар.

М. БАДЫЖИК,
«Тыва кобальт» комбинатта тудуг-септелге цегиниң бызанчызы.

БЕДИТКЕН ХҮЛЭЭЛГЕЛЕР

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI съездизинге СЭКП Төп Комитединиң «1981-1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннары» деп төлевилелин Тес-Хем районнуң ажыл-ишчилери калбаа-биле чугаалажып турар.

Совхозтарже комплекстиг бригадаларны үндүрген. Оон составынга СЭКП райкомунуң бюро, райкүүском кежигүннери, кижи, мал эмчилери, лекторлар, культура амыдырал хандырылга, садыг ажылдакчылары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери кирген. Олар бригадалар, сүт-бараан фермаларынга, суурларга, малчыннар кодаларынга баргаш, СЭКП Төп Комитединиң Төлевилелиниң талазы-биле хуралдарны эрттирип, лекцияларны, илеткелдерни, беседаларны кылган. Ооң-биле кады мал кыштаглаашкынының байдалын, малчыннарның амыдыралы-биле танышкан.

СЭКП Төп Комитединиң Төлевилелин үжен хире коллективке чугаалашкан, аңаа ийи муң ажыг кижи олуржуп, чүс ажыг кижи санал берген. Төлевилелди чугаалажып турар үеде дыка хөй ажыл-ишчилер бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. «О. Шынаа» совхозтуң мал чеми белеткээр бригадазының ажыл-ишчилери СЭКП-ниң ээлчеглиг XXVI съездизинге күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыры-биле февраль 20-ге чедир 300 тонна мал чеми белеткээрин хүлээнген.

«Чодураа» совхозтуң ажылчыннары күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап турар. Он чеди хойжу чүс баш төрүүр хойга онаашпыр чүс хураганны менди доруктурарын, Хараал-Тей сүт-бараан фермазының коллективи сүт бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының чыл планын хуусаа бетинде күүседирин хүлээнген.

Районнуң ажыл-ишчилери бо хүннерде планныг онаалдаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседир, СЭКП-ниң XXVI съездизинге төлептиг ужуражыр дээш кызымак ажылдап турарлар.

В. ДАНДАР,
СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

КАТТЫШКАН КҮШ-БИЛЕ

«...бойдус камгалалын болгаш долгандыр турар чүүлдерниң камгалаарының күрүне эргелелин сайзыраңгайжыдарының талазы-биле ажылдарны хөгжүдер. Бойдус камгалалынга хөй-ниитини калбаа-биле киириштирер».

Краматорскиниң элээн хөй бүдүрүлге черлериниң каттышкан күжү-биле бүдүрүлге артынчыларын хоорай девискээринден ырадыр сөөртүр демир оруктуң болгаш оларны өртедир фабриканы тудуп тургускан.

Оларны тудар болгаш долгандыр турар бойдус чүүлдериниң арыглаарының дугайында айтырыгны хоорай Совединиң сессиязынга чугаалажып көрген. Эргежок чугула акша-хөреңгини бүдүрүлге черлери тускайлаан, а айыттынган хемчеглерни боттандырарынга хооркүүском чанынга тургускан директорлар чөвүлели дузалаан.

Онгу беш чылда бойдус камгалалының бүгү планнарын күүсеткен бис — деп, хооркүүском даргазы Е. Евсюков чугаалаан. Куйбышев аттыг металлургия заводунуң суг-биле хандырылгазын экижиткен, «Новокраматорск машина тудуушкуну» заводунда, Чубарь аттыг аар станок кылыр заводта агаар болгаш суг арыглаар күчүлүг дериг-херекселдерни тургускан.

Заводтарның котельнаяларының ыш-бузу чоокта чаа-ла дыка хөй чуртталга кварталдарының кырын дуй ап турган. Кудумчулар комитеттериниң болгаш микрорайоннар чөвүлелдериниң төлээлекчилериниң хооркүүскомга болган хуралынга ол айтырыгны шынгыы көөр деп шиитпирлээн. Бижээ, чоок-кавызында кудумчуларның чурттакчыларынга онза хоралыг кочегаркаларлыг «Энергомашспецсталь» заводту шинчилеп көрген. Депутаттар ол хыналданың түңнелдерин чугаалажып көргеш, ооң удуртукчуларынга чогуур бижикти чоруткан. Оон соонда бүдүрүлгениң черинге газ-биле одалга кылырын шиитпирлээн. Старокраматорскиниң Орджоникидзе аттыг заводунуң котельназының ыжы эң сөөлүнде соксай берген.

Бойдусту камгалаар талазы-биле хемчеглерниң калбак программазын чоокку келир үеде база тургускан. Кол кичээнгейни үлетпүр бүдүрүлге тудугларын долгандыр девискээрлерниң камгалал-санитарлыг зоналарын тургузуп, оларның агаарын арыглаарынче угландырар ужурлуг. Чүге дээрге оргу-шөл черге ындыг хемчеглер эргежок чугула боор турар. Ол ышкаш улуг-улуг бүдүрүлге черлерин ногаан ыяш олуругалары-биле долгандыр тарыыр деп шиитпирлээн. Чаа-чаа парктар болгаш скверлер чүс-чүс гектар черге чаптылар.

О. ТАГУНОВ,
СЭТА-ның корр.

КРАМАТОРСК,
Донецк область.

ӨӨРЕНИП ТУРАР

Бай-Тайга районда «Бай-Тал» совхозтуң ажылчы чоннары суурнуң Культура бажыңынга чыглып келгеш, партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Төлевилелин чугаалажып танышкандан бээр элээн үе эрткен. Ол чугула документиден бистиң чурттувустуң экономиказының болгаш культуразының он бирги беш чылда кайгамчык хөгжүлдезин билип алдывыс. Партияның чоп мурнунга салып турар өндүр сорулгаларын совхозтуң ажыл-ишчилери бир үн-биле деткээн.

Партияның чугула документизин лекторлар, агитаторлар, пропагандистер, политинформаторлар кижи бүрүзүнге чедир тайылбырлап, бо талазы-биле сургаал ажылын экижиткен. Олар совхозтуң хой, өшкү, инек бригадааларынга, фермага болгаш организацияларга тускай хуралдарны эрттирген. Ол төөгүлүг документини таныышкан кижилер боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин эде көрүп, хуусаа немелде хүлээлгелерни алгылаан. Ылангыя бистиң малчыннарывыс «Хемчик», «Нарын», «Революцияның чалбыыжы» совхозтарның республиканың бүгү малчыннарынга кыйгырыын деткиишаан, чаа 1981 чылда мал ажылынга көскү чедиишкиннерлиг болур сорулганы салган. Олар кыштаглаашкынны эки эрттирип, мал чемнерин хумагалыг чарыгдап, хой оолдаашкынын организастыг чорудуп турар.

«1981-1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннары» деп СЭКП ТК-ның төлевилелин бистиң совхозтуң ажыл-ишчилери ам-даа өөренип турар. Олар партияның ээлчеглиг съездизин чедиишкиннерлиг уткуур хүлээлгени алгаш, ону боттандырары-биле социалистиг чарышты калбарткан.

Х. КАРА-ООЛ.

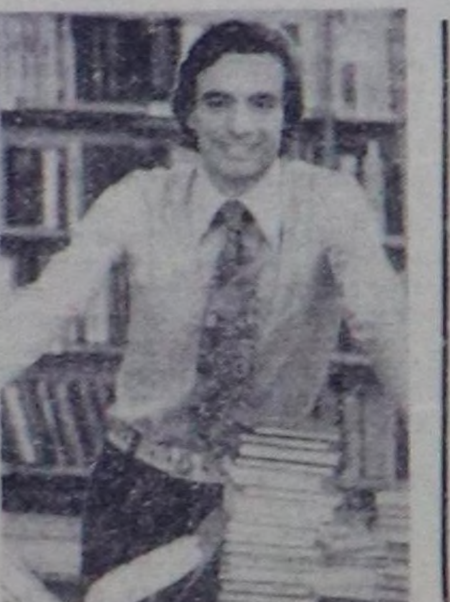
АЖЫЛЧЫН—БҮДҮРҮЛГЕГЕ, БҮДҮРҮЛГЕ—АЖЫЛЧЫНГА

«1981-1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарының» төлевилелинде мынча дээн: «Херегледдиң ниитилел фондузун 20 хуу көвүдедир. Ол фондулардан чоңга тыпсыр төлевирлерниң болгаш чиңгелделерниң ооң бүдүрүлге болгаш социал-демографтыг айтырыгларны шиитпирлээринге ролюн күштелдирер. Херегледдиң ниитилел фондузунга тускайлаан акша-хөреңгини, оон-биле кады каттыжыышкыннарның, бүдүрүлге организация черлериниң акша-хөреңгизин ажыглаарының ажыктыг чоруун бедидер...»

«Омскнефтеоргсинтез» каттыжыышкынында бо талазы-биле улуг ажылды кылып турар. Даалгадан ажыр продукция кылып үндүрери, электри энергиязының, оттулар чүүлдүн камналгазы, нефть продуктуларының чидириин кызыры—бо бүгү чүүлдер ажылчыннарның камналга мөөнчээшкинин улгаттырарынга идигни кылып турар. Ажыл-агыйжы болгаш камналгалыг болур чоруктан ол бүдүрүлге чери чыл санында-ла чартык миллион ажыг рубльди камнап алыр аргалыг боор турар. Материалдыг шаңнал-макталдың болгаш социал-культура хемчеглериниң фондузу чылда-ла 2 миллион 400 муң рубль чедип турар. Онгу беш чылдың дургузунда 70 муң дөрбелчин метр шөлдүг чуртталга шөлүн ажыглалга киирген. Ол каттыжыышкында 24 столовая, 14 уруглар сады, профилакторий, библиотека, кадыкшылга болгаш спортчу комплекстер бар. Ажылчын өг-бүлелерге сад участоктарын тускайлап берип турар. Бүдүрүлге чериниң стипендиаттары институттарда өөренип турар.

Каттыжыышкында чаартылга талазы-биле улуг ажылды кылып турар болгаш чаа-чаа комплекстер туттунуп турар.







ЧУРУКТАРДА: Виктор Храбровтуң комсомолчу-аныяктар бригадазы чаагай чыттыг углеводород бүдүрүлгезиниң тудуунда тергиин эки ажылдап турар. Ол коллектив 1981 чылдың бирги кварталының тудуг-монтаж ажылдарының программазын СЭКП-ниң XXVI съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир күүседирин шиитпирлээн. **(Солагай талазында):** Омскиниң дээди өөредилге черлеринде ол бүдүрүлге чериниң 23 стипендиаттары өөренип турар. Оларны өөредиринге чылдын-на 13,5 муң рубльди чарыгдап турар; бо чылын ажылчын Андрей Клюстер **(үстүнде чурукта)** политехниктиг институттуң соодулга машиналары факультединиң бирги курузунуң студентизи болу берген. Аңаа стипендияны бүдүрүлге чери берип турар; Каттыжыышкынның бодунуң дузалал ажыл-агыйы—«Нефтехимик» совхозу бар. Ол цехтерниң столоваяларын хаван, куш эъди, ногаалар-биле хандырып турар. Байырлалдарга херек чечектерни тускай чылыг черлерде өстүрүп турар. Чечек өстүрер чериниң ажылчыны Г. Дюба чечектер «дужуду»-биле.

Ю. НАБАТОВТУҢ болгаш А. ЧЕПУРКОНУҢ фотолары.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ЧОРГААРЛАНДЫМ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның «1981-1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннары» деп Төлевилелин кайгамчык улуг сонуургал-биле номчуп таныштым. Партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Төлевилелинде Совет күрүнениң чоокку келир үелерде боттандырар кайгамчык улуг сорулгаларын бүрүн тодарадып көргүскенин солуннардан номчуп, радиодан дыңнааш, онза сонуургал, ханы чоргааранышкыным хайныгып, партия, Совет күрүнениң совет кижилерниң чаагай чоруун дээди кол сорулга кылдыр үнелээнин сеткил-сагыштың ханызындан медерел билип, бүгү совет улус-биле кады деткип, чүүлдүгзүндүм.

1981-1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үелерде совет улус чурттуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол сорулгаларын Коммунистиг партияның удурталгазы-биле чайгылыш чок күүседип боттандырар дээрзинге чигзиниг турбас. Төлевилелде ажылчын кижилерниң материалдыг чаагай чоруун эң кол чугулалап айытканынга бүгү ажылчын аңгы-биле кады чаңгыс аай ханы медерел билип, четтиргенимни илереттим.

В. САГАН-ООЛ,
ажылчын.

ДЕТКИП ТУР БИС

СЭКП ТК-ның «1981-1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннары» деп төлевилелин совет чон чугаалажып, бүгү чүүлдери-биле таныжып турар. Төлевилелде кирген перспективтиг чугула сорулгаларны совет улус чедип алырынга СЭКП ТК бүзүрелин илередип турар. Улус өөредилгезиниң системазын улам ыңай хөгжүдерин база Төлевилелде айыткан. Дээди болгаш тускай эртемниг он млн. хире кижилерни белеткээр болгаш оларны улус ажыл-агыйынга чогумчалыг ажыглаарын ук Кол угланыышкыннарда бижип көргүскен.

Бо Кол угланыышкын-биле бистиң школаның башкылар коллективи база таныштывыс. Кол сорулга өөредилге болганда ол талазы-биле бистиң башкылар коллективинде өөреникчилерге быжыг билигни берип турар башкылар эвээш эвес. Оларга башкылар: К. Ч. Маады, Н. С. Магеря, өөредилге эргелекчизи С. Ч. Чооду олар хамааржырлар. ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Кол угланыышкыннарын долузу-биле деткивишаан база Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI съездизин чедиишкиннер-биле уткуур дээш Суш сес чыл школазының башкылары тура-соруктуг ажылдап турарлар.

В. САРЫГ-ООЛ,
башкы.

Бии-Хем район.

АМГЫ ҮЕ-ЧАДАДА ПАРТИЯНЫҢ ЭКОНОМИКТИГ СТРАТЕГИЯЗЫ

Коммунизм тургузар дээш демиселдиң эң чугула участогу экономика болур. Ниитилелдиң социал хөгжүлдезиниң темпилери экономиктиг айтырыгларны чедиишкинниг шиитпирлээриниден колдуунда хамааржыр. Харын ынчангаш партияның болгаш улустуң кол күжениишкиннери экономикаже угланган.

Партияның экономиктиг политиказының эчис сорулгалары кажан-даа өскерилбес болза-даа, төөгүлүг хөгжүлдениң улуг үе-чада бүрүзүнде ол онзагай чүүлдерлиг болур. Ындыг үе-чаданың байдалдарынга дүүштүр экономиктиг политиканың үр үеде угланыышкыны, стратегиязы ажылдап кылдынар.

Сайзыраңгай социалистиг ниитилелдиң үе-чадазында партияның экономиктиг стратегиязын СЭКП-ниң XXIV болгаш XXV съездилери тодаргайлаан. Партияның экономиктиг системазы дээрге, ырак перспективага бодап санаттынган болгаш улуг хемчээлдиг социал-экономиктиг сорулгаларны шиитпирлээри көрдүнген ооң экономиктиг политиказының үр хуусаалыг угланыышкыны болур.

Бистиң партиявыстың экономиктиг стратегиязы эртемге быжыг үндезилеттинген, болуушкуннар аргаларны база перспективаларны реалчы, боттуг ёзу-биле үнелеп көрүп турар.

«Кандыг-даа стратегия ышкаш, партияның экономиктиг стратегиязы күүседир онаалдаларны тодарадып тургузарындан, фундаментальдыг, үр хуусаалыг эчис сорулгаларны салып алырындан эгелээр. Оларның эң дээдизи болза чоннуң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин хажык чок өстүрери боор келген болгаш ындыг боор артарадаа» деп, Л. И. Брежнев чугаалаан. Салдынган эчис сорулгаларга чедире бээр ындыг аргаларны болгаш орукту ылаптыг тодаргайлаары база экономиктиг стратегияга кирер. Ол болза ниитилел бүдүрүлгезиниң шапкын болгаш пропорционал хөгжүлдези, ооң ажыктыг чоруун бедидери, эртем-техниктиг депшилгени дүргедедири, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрери, улус ажыл-агыйының бүгү-ле звеноларынга ажылдың шынарын экижидери болур.

Партияның экономиктиг стратегиязының шынныы эрткен чылдар бүрүнү-биле бадыткаан дээрзин СЭКП ТК-ның октябрь (1980 ч.) Пленуму демдеглээн. Коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузар база чоннуң чаагай чоруун улам бедидер талазы-биле чаа чедиишкиннер чедип алдынган.

Тоску беш чыл-биле деңнээрге, онгу беш чылда национал орулганы барык 400 миллиард рубльге, үлетпүр продукциязын — 717 миллиард, көдээ ажыл-агый продукциязын —50 миллиард рубльге хөй кылдыр бүдүрген. 1200 ажыг улуг үлетпүр бүдүрүлгелерин ажыглалга киирген. Чоннуң херегжел барааннарын бүдүрери 21 хуу көвүдээн, оларның ассортиментизи калбарган, шынары экижээн.

Көдээ ажыл-агый продукциязының хемчээли база улгаткан. Тарааның чыл бүрүде ортумаа-биле ниити чыылдазы бир-ле дугаарында бо беш чылда 200 миллион тонна ажыг болган. Эътти, сүтту, чуурганы, хөвеңни болгаш өске-даа продукцияны бүдүрери көвүдээн.

Социал айтырыгларны шиитпирлээр талазы-биле чаа улуг базым кылдынган. Беш чыл дургузунда чоннуң амыдырал деңнелин бедидеринге 329 миллиард рубльди тоску беш чылдаазындан хөйнү чарыгдаан. Чоннуң кижи бүрүзүнге онаашпыр боттуг орулгалар 17 хуу көвүдээн. Ажылчыннар болгаш албан-хаакчыларның ортумак шалыны 15 ажыг хуу, ниитиниң ажыл-агыйындан колхозчуларның орулгалары 26 хуу көвүдээн.

Чуртталга тудуунуң хемчээли калбарган. Беш чылда 530 миллион дөрбелчин метр ниити шөлдүг чуртталга бажыңнарын туткан. 50 миллион ажыг кижиниң чурттаар оран-бажың байдалдарын экижиткен.

Эртем, өөредилге, культура болгаш кадык камгалал талазы-биле улам ыңай депшилге чедип алдынган.

«Дээди эчис сорулгазы — чоннуң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин чайгылыш чок көвүдедири, кижиниң бүгү талалыг сайзыралынга эң таарымчалыг байдалдарны тургузары болур бодунуң экономиктиг стратегиязын боттандырарын Коммунистиг партия сезен чылдарда хажык чок үргүлчүлээр апаар»—деп «1981-1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннары» төлевилелинде айыткан. Ол орулганы боттандырары ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыг чоруун улам ыңай бедидеринге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрээринге, совет кижилерниң политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейин көдүрээринге үндезилеттинери СЭКП ТК-ның партияның XXVI съездизинге Төлевилелинде көрдүнген. Он бирги беш чыл планының кол орулгалары база моон-биле тодаргайладдыттынган.

Ынчангаш чаа беш чылда социал хөгжүлдениң болгаш чоннуң чаагай чоруунуң өзүлдезиниң калбак программазы көрдүнген. Чурттакчы чоннуң кижи бүрүзүнге онаашпыр боттуг орулгалар 16-18 хуу бедиир. Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның айда ортумак ажыл төлевири 13-16 хуу улгадыр болгаш беш чылдың төнчүзүнде айда 190-195 рубль чедер, колхозтарның ниитилел ажыл-агыйындан колхозчуларның орулгазы 20-22 хуу улгадыр. Оон аңгыда, ниитилел херегледдиниң фондулары беш чыл дургузунда 20 хуу өзер болгаш ол фондулардан чоңга акзы-бүрү төлелгелер болгаш чиңгелделер көвүдээр. Беш чылда 530-540 миллион дөрбелчин метр шөлдүг чуртталга бажыңнарын тударын төлевилээн.

Совет кижилерни ажылдарынга болгаш дыштанырынга, оларның билиг болгаш культура деңнелин бедидеринге, кадыкшылын камгалаарынга, өг-бүлезин быжыглаарынга, уругларны кижизидеринге эң таарымчалыг байдалдарны тургузарынче угланган хемчеглерни СЭКП ТК-ның Төлевилелинде айыткан. Социал хандырылганың системазы, садыг, ниитиниң чемненилгези болгаш амыдырал хандырылгазы, улус өөредилгези улам хөгжүүр.

Партияның экономиктиг стратегиязының өзээ болза чурттуң экономиктиг күчүзүн улам күштелдирери, бүдүрүлге фондуларын калбартыры болгаш үндезинин-биле чаартыры, экономиканың фундаментизи — аар үлетпүрнүң шапкын хөгжүлдезин хандырары болур.

Металлдарга, оттулар чүүлдерге, энергияга, химия продукциязынга, ыяшка болгаш тудуг материалдарынга чурттуң улам өзүп турар херегледдерин бүрүн хандырар талазы-биле сорулгалар салдынган. Улус ажыл-агыйын амгы үениң болбаазын машиналары болгаш дериг-херекселдери-биле хандырар ужурлуг адырларга, ылангыя машина тудуушкунунга онза харылсалга онаажып турар.

Чаа беш чылда үлетпүр продукциязын бүдүрерин ниити-биле 26-28 хуу, оон иштинде бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин бүдүрери — 26-28 хуу, а хууда хереглел барааннары 27-29 хуу көвүдээр. Үлетпүр бүдүрүлгезиниң өзүлдезиниң канчаар-даа аажок улуг хемчээлдерин мындыг саннар көргүзүп турар. 1985 чылда электри энергиязын ажылдадып үндүрери 1550-1600 миллиард киловатт-шак, нефть тывыжы 620-645 миллион тонна, хемүр-даш—770-800 миллион тонна, кара металлургияның белен прокадын бүдүрери 117-120 миллион тонна болур.

Үлетпүрнүң структуразын сайзыраңгайжыдарын, тывар болгаш сайзырадып кылыр адырларның хөгжүлдезин дескиндүүшкек болдурарын, улус ажыл-агыйынга техниктиг депшилгени хандырар продукцияны кылып үндүрерин дүргеп өстүрерин, чаа улуг ажыктыг техниканы чогаадып кылырын, ону бүдүрүлгеге шиңгээдип нептередирин дыка көвүдедирин, одалга-энергетика курлавырларын ажыглаарын экижидерин, материалдыг курлавырларны камнаарын чугула ужур-дузалыг кылдыр көрүп турар. Ажылдап турар бүдүрүлгелерниң техниктиг чаартылгазын калбартыры, депшилгелиг технологияны, күш-ажылды болгаш бүдүрүлгени эртем ёзузу-биле организастаарын нептередири, бүдүрүлге күчүлерин болгаш кол фондуларны ажыглаарын экижидери база көрдүнген.

Чуртту аъш-чем болгаш көдээ ажыл-агый чиг-эди-биле идегелдиг хандырар кол сорулгалыг агроүлетпүр комплекизин хөгжүдерин СЭКП ТК-ның Төлевилелинде делгеренгей көргүскен.

Аъш-чем программазын чедиишкинниг боттандырып чорудар сорулга-биле агроүлетпүр комплекизиниң адырларын чаңгыс аай кылдыр планнап хөгжүдерин, ооң материал-техниктиг баазазын быжыглаарын, ынчангаш көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедирин Төлевилелде айыткан.

Көдээ ажыл-агый продукциязын беш чылдың чыл санында бүдүрериниң ортумак хемчээли 12-14 хуу көвүдээр. Тарааның чылда ортумак ниити чыылдазын 238-243 миллион тонна, чиг хөвеңни 9,2 — 9,3 миллион тонна, чигир свеклазын 100—103 миллион тонна, эът бүдүрерин 17-17,5 миллион тонна, сүттү 97-99 миллион тонна чедирер.

Черниң мелиорациязын улам калбартыры, чер болгаш мал ажылын химиязтаарынга херегләэр чүүлдерни бүдүрерин көвүдедири болгаш оларны чөп ажыглаары, көдээ ажыл-агыйны техника-биле чаарты чепсеглээрин уламчылаары көрдүнген. Колхозтар болгаш совхозтар беш чыл дургузунда 1870 муң тракторларны, 1450 муң чүък машиналарын, 600 муң тараа комбайннарын болгаш өске-даа хөй техниканы, а

СИБИРЬ ЧЕРДЕ

БАЖЫҢНАРДА АК-КӨК ОТТАР

Ховуда Эрзин суурнуң бажыңнарында ак-көк оттар хып келген. Бажынга ажыглаар газ плиталарын Тывада «Сибгазификация» монтаж эргелелиниң кежугу чоруур бригадазы тургускан.

Ол фактыны тайылбырлап тура, СЭТА-ның корреспондентизи Р. Козьмин мынча деп бижээн: чүгле сөөлгү үеде автономнуг республиканың суурларында алды муң ажыг газ плиталары бар апарган. Ол чиик өрттектиг кывар чүүлдү Тывада хөй-хөй совхозтар ажыглап турар. Он бирги беш чылда суурларның газификациязы улам-на улуг хемчээлте чоруттунар. Ооң-биле холбаштыр чамдык районнар төптеринде газ дериглери хандырар бүдүрүлге баазаларын тургузуп турар.

КЫЗЫЛ.

ТАЙГАДА АРЖААН

Забайкалье тайгазында изиг аржаанда колхозтар аразының санаторий-профилакторийин тудкан. Ону Агинск-Бурят автономнуг округтуң ажыл-агыйлары демнежип кылган. Мында чылыг, чырык өрээлдерлиг чүс орунниг корпусту, бальнеология салбырын ажыткан. Тайганың арыг агаары родоннуг аржаанга немежип, база чугула «эм» болуп турар.

Чаа кадыкшылга оранында ам кышкы сезон кидин түлүк. Ында механизаторлар, малчыннар, тараажылар эмнедип турарлар.

ЧИТА.

КОМПЬЮТЕРНИҢ СҮМЕЗИ-БИЛЕ

Омскиге кылган компьютер системазы квартиралар орнажыл турар үеде чүс-чүс аргаларның эң-не таарымчалыын шилип турар.

Квартиразын солуур дээн кижи чүгле чаңгыс карточка доллурар. Документилер доллурар, орнажылга талазы-биле бюрога сочурлаар дээн ышкаш далалыг чүүлдерни электроннуг санаалга машиназы каш-ла минута иштинде «бүдүрүптер». Клиентиге херек бүгү-ле медээлерни ооң «угааны» шыгжап чыдар. Харыызын ол почта дамчыштыр алыр.

Ам чаа машина чогаадып турарын конструкторлар СЭТА-ның корреспондентизи В. Лободага дыңнаткан. Аңаа квартира хуваарын болгаш ону орнаарын каттыштырган турар. Солужулга фондузунуң хире-чергези-биле чурттакчы чоннуң оран-бажыңга херегделдерин дүрген болгаш шын кылыр арга ынчаш тургустунар.

ОМСК.

МУЗЕЙДЕ АҢНАР

Нижнеколымскиниң чурттакчылар музейиниң делгиирлеринден аңаа келген кижилер Арктиканың делгемнериниң болгаш Заполярье тундразының дириг амытаннарын көөр. Мында ук черниң шеверлериниң кылганы 150 куш болгаш аң дүрзүзү хоюткуларны чыгган.

Ол чыдда-биле эң баштай танышканнарының бирээзи СЭТА-ның корреспондентизи Д. Бубякиниң дыңнатканы-биле алырга, ол якут музей чуртта ховар дээниериниң бирээзи, ында делегейниң Кызыл номунда кирген кедергей улуг ак куу, өкпек чайка, ак дуруяа дээн ышкаш ховар куштарны көргүскен.

Ол бүгүнү музейниң активчилери чыгган, олар бодунуң черинге дыка ынактар. Оларның аразында аңчылар, инженерлер, поляр ужудукчулары, далай портунуң чүдүрүкчүлери, школачылар бар.

ЧЕРСКИЙ.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

СОЦИАЛИСТИГ КУБАДА

Социалистиг Кубаның болгаш Совет Эвилелиниң аразында океаннарны, далайларны кежилдир аргыжылга калбарып, ийи чурттуң далайжылары акы-дуңмалышкы чурттарның улус ажыл-агыйынга эргежок чугула чүъктерни удур-дедир чедирип, далайжы ажыл-ишчилерниң найыралчы харылзаазы улам өзүп, быжыгып орар.

ЧУРУКТА: хөй чылдарда ужуражып келген өңнүктер—Гавана портунуң ажылчыны Хосе Кантеро биле совет «Академик Щухов» корабльдиң матрозу Виктор Эргин олар куба найысылалдың портунда ээлчеглиг ужуражыышкынының үезинде.

О. Ивановтуң фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.



АФГАНИСТАНДА ЧАА ХООЙЛУ

КАБУЛ. (СЭТА). Афганистан Демократтыг Республиканың Революстуг чөвүлелиниң Президиумунуң хуралы болган. Афганистанның Улус-Демократтыг партиязының ТК-зының Чингине секретары, АДР-ниң Революстуг чөвүлелиниң даргазы болгаш премьер-министри Б. Кармаль ону даргалап эрттирген. Бүгү-нити шериг хүлээлгезиниң дугайында хоойлуну аңаа бадылаан, ам ол хоойлу күштүг болуп кирген. Мооң мурнунда АУДП ТК-ның Политбюрозунуң болгаш АДР-ниң чазааның чүүлдүг деп көргени чаа хоойлуну хүлээп алганы-биле холбаштыр чурттуң чонунга болгаш чепсектиг күштеринге АУДП ТК-ның, АДР-ниң Революстуг чөвүлелиниң болгаш чазааның кыйгырыын база АДР-ниң Революстуг чөвүлелиниң Президиуму бадылаан.

Демократтыг аныяк республиканың хөгжүлдезиниң оруунга моондактарны тургузарын оралдажып турар империализмниң болгаш реакцияның чимзенишкиннерин кыйгырыгда шиитпирлиг буруу шапкан.

Делегейниң дээшилгелиг күштериниң АДР-ге көргүзүп турар дузаламчызын документиде бедии-биле үнелээн. Делегейниң бүгү-ле дээшилгелиг күштериниң, хамыктың мурнунда Совет Эвилелиниң ол калбак, акы-дуңмалышкы болгаш ак сеткилдиг дузаламчызы бистиң революциявыстың тиилеп үнериниң магадылалдары болуп турар деп ында айыткан.

АДР-ниң чепсектиг күштерин быжыглаар сорулга-биле бүгү-нити шериг хүлээлгезиниң дугайында хоойлуну хүлээп алган деп кыйгырыгда чугаалаан. Төрээн чуртту камгалаары, чоңга бараан болуру чурттуң хамааты бүрүзүнүң дээди болгаш ыдыктыг хүлээлгези болур деп, ол хоойлуда онзалап демдеглээн. Ол хоойлу чуртка оожургалдыг болур чорукту болгаш тайбыңны хандырарынче, демократтыг Афганистанның хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалаарынче угланган деп кыйгырыгда демдеглээн. Чээрби хардан 40 хар чедир назылыг кижилерни шеригге келдирерин ында көрген.

АДР-ниң чепсектиг күштерин чурттуң күш-ажылчы чонунуң маадырлыг шерии кылдыр көрүп турарын кыйгырыгда демдеглээн.

Апрель революциязының чаалап алыышкыннарын камгалаары, төрээн чуртту, чурттуң хамаарышпас чоруун, бүрүн бүдүн девискээрлиг турарын болгаш национал бот-эргезин камгалаары АДР-ниң чүгле чепсектиг күштериниң ыдыктыг хүлээлгези эвес, харын Афганистанның бүгү мусульман улузунуң база ыдыктыг хүлээлгези-дир деп, АУДП ТК-ның, АДР-ниң Революстуг чөвүлелиниң болгаш чазааның кыйгырыында онзалап демдеглээн.

САРЫЫЛДЫГ БОДАЛДАР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Каттышкан Штаттарның сенады СБК-2 Керээни деткиир кылдыр бадылавас болза, ортумак ыракшылдың ядролуг ракеталарын Европага эккеп тургузар дээн НАТО-нуң кежигүннери чурттарның шиитпири эде көрдүнген турар ужурлуг» деп, Социал-демократтыг партияның даштыкы политика айтырыгларының талазы-биле парламент бөлүүнүң төлээлекчизи К. Фойгтуң медеглээнин «Нью-Йорк таймс» солунунуң Бонндан алган корреспонденциязында демдеглээн.

Ол Керээни амгызы хевээр күштүг болдуруп бадылаары чөгенчиг дээрзин К. Фойгт билип алган дораан-на «Нью-Йорк таймс» солунга интервьюзунга ындыг медеглелди кылган. Ук Керээни АКШ-тың сенады бадылавас байдалдыг болуп турарын билип алган соонда ГФР-де болгаш өске-даа чурттарда социал-демократтыг партияларның кежигүннериниң аразында Соңгу Атлантика пактызының шиитпирин эде көөр дээн бодал тыптып келгенин К. Фойгт айыткан.

Канцлер Г. Шмидттиң чазааның өмүнээзинден мындыг медеглелди кылбайн турар мен, ынчалзажок «бо айтырыгга хамаарыштыр партияның, ылаңгыя партийжи аныяктарның нииити бодалын» илергейлеп тур мен деп, К. Фойгтуң чугаалаанын корреспонденцияда айыткан.

«Барыын Европага ортумак ыракшылдың чаа америк ракеталарын эккеп тургузар дугайында 1979 чылда хүлээп алган шиитпирин база катап бодамчалыг көөрү НАТО-нуң чурттарындан негеттинип турар-дыр» деп, Барыын Германияның «Франкфуртер рундшау» солунунда К. Фойгт ооң мурнунда база медеглээн турган.

Совет-америк СБК-2 Керээни Американың Каттышкан Штаттары амга чедир күштүг болдуруп бадылаваан уржуунда «чаа байдал» тургустунган, ынчангаш НАТО-нуң шиитпирин эде көөрү эргежок чугула апарган деп К. Фойгт медеглээн. «Европага америк боо-чепсекти чаартырын автоматтыг ёзу-биле көөрүнче Германияның Социал-демократтыг партиязы удурланып турар» деп, барыын-герман депутат чугаалаан.

СБК-2 Керээни АКШ-тың сенады күштүг болдуруп бадылаар дугайында НАТО талазы-биле бодунуң эвилелчилеринге АКШ-тың администрациязы мооң мурнунда аазап турган, Барыын Европага ортумак ыракшылдың чаа америк ядролуг ракеталарын тургузарынга хамаарыштыр оларның чөпшээрежилгезин чедип алган. Ынчангаш ядролуг ракеталарны Барыын Европаның чурттарынга эккеп тургузарын база катап чугаалажып эгелээн. Ол айтырыгның талазы-биле шыңгыы маргылдаалар чоруп турар. Ындыг маргылдааның чылдаганы — СБК-2 Керээни күштүг болдуруп бадылаарындан АКШ-тың сенадының ойталааны болуп турар деп, К. Фойгт «Кельнер штадт-анцайгер» солунга интервьюзунга база медеглээн.

«Депутат К. Фойгтуң ол бодалы Германияның Социал-демократтыг партиязының хүрээлелинде чүгле ооң чаасканы бодунуу эвес-тир» деп, ГСДП-ниң парламент бөлүүнүң даргазының оралакчызы М. Шлай ДДП агентилелге интервьюзунга медеглээн.

С. ОЛЬШОВСКИЙНИҢ ЧУГААЗЫ

ВАРШАВА. (СЭТА). Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү, ПКАП ТК-ның секретары С. Ольшовский Польшаның радиозун болгаш телевидениезин дамчыштыр чүве чугаалаан. Ажыл хүнү эвес субботалар айтырынга хамаарыштыр ооң чугаалааны болза: бо чылдың бүгү суббота хүннеринде ажылдавас кылдыр ажылчы чоннарның күткээн кижилер ажылчы чоннарның эрге-ажыын камгалаарының туружунда турар кылдыр боттарын көргүзерин оралдажып турарлар-дыр. Ындыг хевирлиг кыйгырыгларның инициаторларының өжээтен чоруу ниитилелде дүвүренчиг байдалды немей тургузуп, амыдыралдың чедип алдынган чогумчалыг эгезин божаңнадыр дээн оралдажыышкын боор турар. Кара туразында аажылаар чорук анархияга бараан болур фактыны демократчылдыганың лозуну-биле чагдынылышкынны чажырып шыдавас. Ындыг хөделишкиннерниң эгелекчилериниң сорулгазы социалистиг күрүнениң частырыгларын эдери эвес, а күрүнени кошкадыры болуп турар.

Польша социалистиг күрүне болгаш ол хевээр артар-даа, ооң-биле чарган бүгү делегей керээлеринге ол шынчы болгаш социалистиг делегейниң быжыг звенозу болур деп, С. Ольшовский онзалап демдеглээн. Бистиң чуртувустуң, ооң экономиказының байдалын, ниитилел болгаш политиктиг байдалды чүгле бистер, поляктар эвес, харын-даа өске-даа күрүнелер дыка сонуургап турар деп, ол чугаалаан. Экономика талазы-биле быжыг эвес чорук экономиктиг харылзаа кылыр, бистиң быжыг туружувусту божаңнадып, аңаа когаралды чедирип, делегейниң экономиктиг кады ажылдажылгазынга бистиң киржилгевисти кызырып турар-дыр. Ынчангаш бистиң иштики байдалывыстың чогумчалыг болуп экижирри бистиң чуртувустуң, социалистиг күрүнелерниң, а ол ышкаш капиталистиг чурттарның-даа эрге-ажыктарынга база дүгжүп турар.

Сагыш-сеткилдиң дүвүрээшкининге өске чылдактар сөөлгү хүннерде база тыптып кээп турар. Иштики корум-чурумну болгаш күрүнениң ажылдаар принциптерин божаңнадыр дээн оралдажыышкыннар база катап эгелеп турар деп, ол айыткан. Чижээ, Еленя-Гуре, Влоцлавек, Торунь болгаш Радом воеводстволарында удуртукчу албан-дужаалдарга өскерилгелерни чедип алыр дээш күрүне эрге-чагыргазының аппарадынга ажык ыйыывышкынның оралдажыышкыннарын өжегерээн кылган.

Хөй-ниитиниң бажыңнарын дүрүм чок ёзу-биле ээлеп, күрүне албан черлериниң болгаш хөй-нити организацияларының хөренгизин үлежип ап турган кара туразында үүлгедиглер хоойлу-дүрүмнүң болгаш демократияның принциптеринге капчап дүгжүрүл ынчаш?

Мазовше районнуң «Солидарность» дээр профэвилелиниң чамдык ажылдакчылары амгы үеде даңзы кылгаш, экономикада, күрүне эрге-чагыргазының аппарадында болгаш политиктиг амыдыралда удуртукчу кадрларны бактап турарының сорулгазы чогум чүл ынчаш? Ол хөделишкин болза удуртукчу кадрларны коргудар болгаш экономиктиг, күрүне болгаш политиктиг амыдыралды кошкадыр дээн оралдажыышкын-дыр.

Ынчангаш ниитилел болгаш экономиктиг айтырыгларга хамаарыштыр бистиң партиявыстың туружу кандыг дээрзин бүгү кижилер билип алзын дээш тодаргай медеглээр херек деп, С. Ольшовский онзалап демдеглээн. Планнаашкынның болгаш эргелеп башкарарының методтарын чаартырынче болгаш сайзыраңгайжыдарынче, чоннуң амыдырал байдалын экижидеринче угланган бүгү эгелээшкиннерни болгаш ажыл-чорудулганы партия деткип, контрреволюстуг кандыг-даа бодалдарны шыңгыы сый шаап турар.

ЭРГИ ТУРУШТАРЫНДА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Мурнуу-Африка Республиканың даштыкы херектер болгаш информация министри Р. Ф. Бота ооң чуртунга африкан хөй-нуруунуң башкарар аргазы чок деп медеглээн. Чаңгыс аай африкан нация чок болган ужурунда, африкан хөй-нуруунуң дузазы-биле Мурнуу-Африка Республиканы башкарылга туруп шыдавас дээш бодунуң расисчи хоозун теориязын КНО-нуң чиңгине секретары К. Вальдхаймга чорудукан чагаазынга агартырын ол кызыткан.

Расаны ылгай көөрүнүң талазы-биле Преторияның эрге-чагыргаларының чорудуп турар политиказын камгалавышаан, ол министр Мурнуу-Африка Республикада апартеид чок деп чулчуруурунга безин четкен. КНО-ну, Африканың хамаарышпас күрүнелерин дерзии ёзу-биле шүгүдээшаан, «КНО-нуң кылыптар деп бодап турарынга бодаарга, мурнуу-африка айтырыг оортан ыракта нарын болдур ийин» деп ол чугаалаан.



Швейцарияны Альпының республиказы, туризмниң чурту деп адап турары таварылга эвес. Чурттуң ногаан шынаалары, маңган ак харлыг даглары, арыг суглуг хемнери, дыштанылга черлери болгаш шаандагы хевирниң шөлээн хоорайлары хөй миллион туристерни бодунче хандыкшыдып турар.

Ынчалзажок Швейцария чүгле чараш болгаш ыржым шөлээн чурт эвес дээрзин демдеглээри черле артык эвес. Европаның төвүнде, ол диптиң бүгү оруктарының белдиринде турар чурт дүшкүүрлүг, ажыл-ишчи хайныышкынныг амыдыралдыг.

Экономиктиг, эртем-техниктиг кады ажылдажылга дугайында Совет Эвилелиниң болгаш Швейцарияның аразынга дугуржулганы чарган.

ЧУРУКТА: Берн хоорайның шөлдериниң бирээзинге суббота хүнүнде.

Фото А. ГУЛЯЕВТИИ.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ДОЛУГА УДУР

Республиканың шөлдеринге болганчок-ла болгулаар долуга удур демиселди Болгарияда улуг ужур-дузалыг кылдыр көрүп турар. Амгы үеде 1,3 миллион гектар черни долуга удур машиналарның идегелдиг камгалалында тургускан. Болгарияның чер ажылдыг бүгү районнарын бойдустуң чайгаар халаптарындан камгалаар сорулгалыг түскай эргелелди чуртта тургускан.

(СЭТА).

ЯПОН АГЕНТИЛЕЛДИҢ ДЫҢНАДЫЫ

ТОКИО. (СЭТА). 1976 чылда Пекинниң Тяньаньмэнь шөлүнге чыскаалгаларны боолааны дээш харысалга КПК ТК-ның амгы даргазы Хуа Гофэнге онаажып турар деп, япон делегацияның кежигүннери-биле беседазынга УТБХ-ниң доктаамал комитединиң даргазының оралакчызы Ляо Чанчжи бадыткаан. Ынчаарда Хуа Гофэн Кыдаттың хөй-нити айыыл чок чоруунуң министри турган. Ол беседаның дугайында Киодо Цусин агентилелдиң корреспондентизи кыдат найысылалдан дыңнаткан.

Кыдаттың экономиказын багай удуртканы дээш харысалгадан Хуа Гофэн чайлап шыдавас деп, Ляо немеп чугаалаан. Хуа Гофэн политиктиг ажыл-чорудулгадан чоокку үеде чайлаттынган турар хөөнүг кылдыр Ляо Чанчжи чугаалаан деп, корреспондент айыткан.

КПК ТК-ның пленумунга белеткел амгы үеде чоруп турарын Ляо япон делегацияның кежигүннеринге дыңнатса-даа, чогум кажан болурун айытпаан. Ол пленумга «чамдык кижилерниң сайгарары» билдинип турар.

ол ышкаш хөй минералдыг чемишчидилгелерни, мал чеминге химиктиг немелделерни алыр. Ажыл-агыйлар аразының кооперациязынга база агроүлетпүр интеграциязынга үндезилээш, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин специализастаары болгаш мөөңнээри доктаамал хөгжүүр.

«Чурттуң мурнунда тургустунган хөй янзы экономиктиг болгаш социал сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээр дизе күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дүрген улгаттырарындан өске орук чок. Бүдүрүлгениң ажыктыын бедидеринче чүткүл — бистиң бүгү-ле экономиктиг стратегиявыстың эң чугула, тудуш кезээ болур» — деп, СЭКП-ниң XXV съездинге Л. И. Брежнев демдеглээн.

Бо айтырыг, хамыктың мурнунда, улус ажыл-агыйында ажылчын күжүнүң чедишпейн турары-биле холбашкан. Ындыг байдал мооң соңгаа улам чидигленир, чүге дээрге, сезен чылдарда күш-ажыл кылып шыдаар назылыг кижилерниң чыл бүрүде немей өзүлдези доску болгаш оңгу беш чылдыы-биле деңнээрге барык дөрт катап эвээш болур. Ынчангаш ам немелде ажылчын күштерин бүдүрүлгеже хаара тударынга эвес, а харын күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге дааныры эргежок чугула апарган. Оңгу беш чылда бүдүрүлгениң ажыктыг чоруу ниитизи-биле бедээн. Ынчалза-даа бо талазы-биле ам-даа улуг четпестери, бар арга-курлавырлар чедир ажыглаттынмааны СЭКП ТК-ның октябрь (1980 ч.) Пленуму демдеглээн.

ССРЭ-ниң хөгжүлдезиниң Кол угланыышкыннарында сезен чылдарда ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыг чоруун шапкын бедидери, экономиканың интенсивтиг хөгжүдериниң оруунче шилчиирин доозары көрдүнген.

Бүдүрүлгениң ажыктыының эң чугула көргүзүү болза күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү болур. Он бирги беш чылда ниитилел күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн 17-20 хуу өстүрер болгаш ооң күсели-биле национал орулганың немей өзүлдезиниң 85-90 хуузун алыры төлевилеттинген. Ол болза эрткен беш чылдан дыка хөй. Элээн хөй адырларга бүдүрүлгениң хемчээлиниң немей өзүлдезин колдуунда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң аргазы-биле чедип алыр.

Үлетпүрде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 23-25 хуу өзер болгаш ооң күсели-биле продукцияның немей өзүлдезиниң 90 хуузун алыр апаар. Көдээ ажыл-агыйда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 22-24 хуу бедиир ужурлуг.

Улус ажыл-агыйының бүгү-ле адырларынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер төлээде, хөй янзы хемчеглерни боттандырары көрдүнүп турар. Хамыктың мурнунда күш-ажылдың техниктиг чепсегленнишкинин күштелдирери, бүдүрүлгени комплекстиг механизастаарын болгаш автоматчыдарын калбартыры, хол-биле кылыр ажылдарда кижилерниң санын эвээжедири чугула. Күш-ажылды эртем ёзугаар организастаарын чер болганга нептередир херек. Ажыл шагын чидириг чок болгаш ажыктыг ажыглаары, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаары, кадрларның үнер-кирер чоруун эвээжедири күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң улуг курлавырлары болур.

Бүдүрүлгениң ажыктыының түңнел көргүзүглериниң бирээзи — фонд эгидиишкининиң өзүлдези. Фонд эгидиишкини дээрге кол бүдүрүлге фондуларының өртек-үнезиниң рубль бүрүзүнге онаалтыр бүдүрүп үндүрген продукцияның хемчээли-дир. Чепсек-херексел, бүдүрүлге күчүлери улам үретүңнелдиг кылдыр ажыглаттынган тудум-на фонд эгидиишкини улам улуг болур.

Улус ажыл-агыйының бүгү-ле адырларынга, бүдүрүлге черлеринге фонд эгидиишкинин бедидеринче угланган хемчеглерни боттандырарын СЭКП ТК-ның Төлевилелинде айыткан. Ол болза чаа техниканы бүдүрүлгеге калбаа-биле нептередири, дериглге-херекселдерин чогуур үезинде чаартып солууру болур. Ажыглалга чаа кирген бүдүрүлге черлериниң төлевилелде көрдүнген күчүлерин бүрүнү-биле шиңгээдип алырының хуусааларын дүргедедири, капитал салыышкыннарының ажыктыын бедидери эргежок чугула.

Бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның сан бүрүзүнге онаалтыр чиг-эт, материал, одаар-чүүл, энергия чарыгдалдарын эвээжедири улуг экономиктиг ужур-дузалыг. Төлевилелде материалдыг курлавырларның бүгү хевирлерин камныг ажыглаар сорулга салдынган. Беш чыл иштинде одаар-чүүл-энергия курлавырларын 160-170 миллион тонна хемчээлге камнап алыры көрдүнүп турар. Машина тудуушкунунуң болгаш металл болбаазырадырының адырларынга кара металлдар прокадының чарыгдалын 18-20 хуу, кан хоолайларны 10-12 хуу, өңнүг металлдар прокадының чарыгдалын 9-11 хуу эвээжедири көрдүнген.

Материалдыг чарыгдалдарны эвээжедиринге бүдүрүлге технологиязын болбаазырадыры, камналга чурумун күштелдирери, нормалаашкынны экижидери, материалдыг курлавырларның учёт-даңзызын, оларны ажыглаарының контролюн шыңгыы тургузары негеттинер.

Бүдүрүлгениң ажыктыг чоруу продукцияның шынарын экижидери-биле шуут тудуш харылзаалыг. Амгы үениң негелделеринге дүгжүп турар, шынар талазы-биле дээди категорияга хамаарыжыр продукцияның хемчээлин көвүдедири чаа беш чылда көрдүнүп турар. Чоннуң калбак хереглел бараанарының шынарын экижидеринче онзагай кичээнгей салдынып турар.

Партияның экономиктиг стратегиязын боттандырары чурттуң экономиказын эргелеп башкарарын сайзыраңгайжыдарындан, ажыл-агыйны чорударының деңнелиин бедидеринден хамаарыжыр.

Сайзыраңгай социализмниң болдунар аргаларын болгаш эртык күштерин долу ажыглаар сорулга-биле, улус ажыл-агыйын эргелеп башкарары бүдүрүлгениң эгээртинмес хемчээлдерин, эртем-техниктиг революцияның негелделерин барымдаалап чайгылыш чок экижидери СЭКП ТК-ның Төлевилелинде көрдүнген.

Ажыл-агый механизминиң сайзыраңгайжыдар болгаш ажыктыг чорукту база шынарны бедидеринге ооң салдарын күштелдирер талазы-биле ажылдап кылдынган хемчеглерни он бирги беш чылда боттандырар. Эргелеп-башкарылганың организастыг тургузуун, ажылдың стилин база методун экижидер. Улус ажыл-агыйын эргелеп башкарарын чурттуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң талазы-биле партияның шиитпирлерин күүседиринче совет кижилерниң амыдырал деңнелин бедидеринче угландырар апаар.

В. КОПЕЕЛ,
экономика эртемнериниң кандидады.

Чиндиргей байдалда

Линь Бяонуң болгаш Цзянь Цинниң «контрреволюстуг бөлүүнүң» херээниң талазы-биле суд сайгарылгазы чаа чылдың бүдүүзүнде Пекинде доозулган. «Онза айыылдыг контрреволюстуг үүлгедиглери дээш» Цзянь Цинни «эңне шыңгыызы-биле ялалаарын» күрүне ялалакчызы негээн. Кыдаттың кеземче дүрүмүн ёзугаар алырга, Маонуң кадайын назыны-биле хоругдалга, харын-даа шаажылап өлүрер кылдыр шиидип магат чок деп, Пекинде даштыкы хайгааракчылар санап турар.

Шииткелди үндүрерин саададып турарын даштыкы политиктиг хайгааракчылар база демдеглээн. Суд чорудулгазының организакчылары судтуң иштики болгаш даштыкы политика талазы-биле таарымча чок салдарын чайладырын, ону «кем-буруулуг херектеннери» шииткен суд кылдыр көргүзерин оралдажып келген. Судту хаалгыг кылдыр чоруткан, а кыдат парлалга болгаш телевидение ооң дугайында кыска репортажтарны дамчыдып турган, ынчаарга судталып турарларның өчүктеринден политиктиг чугула хөй чүүлдерни ол кыска репортажтардан казып каапканы билдине берген. Чижээ, «культура революциязының» үезинде истеп сүрүүшкүннер болгаш шаажылалдар дээш Мао Цзэдуннуң болгаш Чжоу Эньлайның дөрт харысалгалыын бадыткаан барымдааларны кыдат парлалганың база телевидениениң кыска медээлеринден казып каапкан.

Цзян Цин бодун камгалаан ийи шак ажыг үе дургузунда чугаазынга хөй удаа медеглел кылгаш, Маонуң айтыышкыны чокка боду туразы-биле хөделип турган дээр бүгү буруудадышкыннарны шуут хүлээвейн келген. «Мао Цзэдун дарга баштаан Кыдаттың Компартиязының ТК-зының шиитпирлеринге дүүштүр, Мао Цзэдуннуң болгаш Чжоу Эньлайның айтыышкыннарынга дүүштүр бүгү чүүлдерни кылып турган мен» деп ол, медеглээн. Ол шиитпирлерге дүүштүр «культура революциязының» үезинде кылдынган бүгү-ле чүүлдерни Мао Цзэдун болгаш Чжоу Эньлай олар эки билип турганнар деп, Цзян Цин бадыткап турар. Цзян Цинниң ол кол медеглелин буруу шаапкы дег бүзүреддиг барымдааны прокурорнуң тыппааны илдең болган.

«Культура революциязының» үезинде Мао Цзэдун кем-херек үүлгетпээн, а «удуртулга талазы-биле чазыглар кылган» деп, чугаалары-биле прокурор кызыгаарлаттынган. Ынчаарга «культура революциязының» үезинде Кыдаттың кадр ажылдакчыларынга болгаш улус массаларынга удур кайгамчык хөй санныг дерзии шиидиишкиннерни болгаш күчүлээшкиннерни кылганы билдингир болгай. «Культура революциязын» өөскүткен Мао Цзэдун партияга болгаш чоңга улуг качыгдалдарны таварыштырган деп медеглээн кыдат парлалганың медээлери прокурорнуң ол чугаазының кайы хире барымдаа чогун херечилеп турар.

Кыдат чагырыкчыларның политиктиг демиселиниң янзы-бүрү үе-чадаларда амгы буруудаттырганнарының хөделиишкиннеринче, кыдат удуртулгага ол үеде болгулаан өнчүк-чөңгээлерге оларның киржилгезинче улуг кичээнгейни суд сайгарылгазының үезинде угландырган факт ол судтуң политиктиг характериниң дугайында херечилеп турар. Боттарының кедежир, истежир, телефон дамчыштыр чугаалажыышкыннарны бүдүү дыңнаар, иүгүлдээшкин, дорамчылаашкынныг судтаашкыннар, меге медээлер ёзугаар тудуп хоругдаашкыннар болгаш байысаалга үезинде эриндээшкиннер ышкаш ындыг методтарны калбаа-биле ажыглап турганы илерээн. Ындыг методтар социалистиг хоойлу-дүрүмге каржызы-биле чөрүшкек дээрзи билдингир болгай.

Пекинниң амгы чагырыкчы бөлүктериниң аразында эрге-дужаал былаашкан политиктиг демиселдиң улам чидигленгенин суд чорудулгазы база бадыткап көргүскен. Дэн Сяопин болгаш өске-даа кыдат чагырыкчылар ол суд чорудулгазын политиктиг чарлал кылырынга ажыглаан. Суд болгаш кыдат парлалга Дэн Сяопинни «культура революциязынга» качыгдаан барык кол кижи кылдыр бадыткаарын болгаш 1976 чылдың октябрьда «дөрттүң дээрбечи бөлүүн» дужурериниге ооң ролюн кедергей бедидерин оралдашкан. «Дөрттүң дээрбечи бөлүүн» чогум-на Дэн Сяопин дужур октаан деп кыдат улуска бүзүредирин кыдат парлалга оралдажып, ол бөлүктүң кежигүннерин тудуп хоругдаарынга Хуа Гофэнниң ролюнуң дугайында ам биживейн турар. «Дөрттүң дээрбечи бөлүү»-биле Хуа Гофэнниң харылзаазының дугайында айтырыг суд чорудулгазының үезинде көдүрлүп келген.

Кыдатта нити байдалдын политика талазы-биле быжыг эвезин болгаш чорудуушкун Пекинге болган суд база катап херечилеп турар-дыр.

(СЭТА)

Культура бажыңының дуржулгазы

ЫНДА ДЫШТАНЫЛГА АЖЫКТЫГ, СОЛУН

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл болган оюнга тураскааткан «Эң эки ажылдыг кодээ клубтар» деп көрүлде-конкурсту 1980 чылдың январьдан декабрьга чедир чарлаан турган.

Партияның XXVI съездизинге уткуштур ук көрүлдениң түңнелин республиканың улусчу чогаадылга болгаш культура чырыдылышкын ажылының эртем-методиктиг төвү үндүрген.

Конкурстуң хуусаазының иштинде республикада элээн хөй кодээ культура албан черлери ажылын экижиткен. Чонунуң дыштанылга кежээлерин билдилиг организастап турар апарган. Оларның иштинден эрткен чылын чарлаан конкурс-көрүлдениң негелдезинге дүүштүр Алдан-Маадырның Культура бажыңы бирги черлениң дипломузу-биле болгаш вымпел база өрттектиг бараан-биле шаннаткан. Ийиги черни Бай-Тайга районда Шуйнуң Культура бажыңы, үшкү черни Эрги-Барлыктың Культура бажыңы тиилекчи бооп, шаңнал-макталды алгылаан.

Ам Шуйнуң Культура бажыңының ажылын каксы-даа бол бижип көрейн. Шуй суур 2800 хире чурттакчылыг. Ында 300 олуттуг делгем чырык кодээ Культура бажыңы оңгу беш чылда ажыглалга кирген. Оон директору В. Өделик сес чыл дургузунда ажылдап келген. Арга-дуржулгазы чылдан чылче байып кел чыдар; активчилерниң күжүнге даянып, ажылынга бердинген эң кызымак кижилерниң бирээзи.

Кодээ Культура бажыңынга масса чон-биле ажылдаар чорук дээрге чүгле чаңгыс культура ажылдакчыларының херээ эвес, харын хөй-нийти организацияларының комплекстиг ажылы болур.

Ол талазы-биле Шуй кодээ Совединиң күүскому (даргазы Д. Мижит-оол), партком (секретары Х. Чечен), совхозтуң комсомол комитеди (секретары С. Самбый-оол) культура одаанга масса-политиктиг ажыл чорудар талазы-биле комплекстиг планны тургузуп алган, бир демниг ажылдап турар. Культура бажыңында янзы-бүрү бөлгүмнер доктаамал ажылдап турар. Ол бүгүге клуб чөвүлелиниң ролю улуг. Ында бүгү бөлгүмнерни түскай мергежилдиглер эки туразы-биле удуртуп турарлар. Чижээ, Д. Калзан-оолдуң удуртулгазы-биле 16 кижи киржикчилиг үрер хөгжүм бөлгүмү доктаамал кичээлдеп турар. Олар тыва болгаш орус марш аялгаларын база хүрештиң аялгазын, Совет Эвилелиниң Гимнизин ам эки ойнап турар апарган.

Уран номчулга бөлгүмүнде 32 кижи хаара туттунган. Чогаалдарның сөс-домактарын шын, чараш, аянныг чугаалаар талазы-биле бо бөлгүмнүң башкызы А. Мандараа негелделиг болгаш кызымаккай ажылдап турар. Бөлгүмде янзы-бүрү профессияның кижилери бар. Оон кичээлдеринге уран номчулгадан аңгыда, тыва чогаалчыларның чаа номнарын номчуп, сайгарып турары база солун.

О. Кужугеттиң удуртканы тыва оюннар бөлгүмүнде 20 ажыг кижи өөренип турар. Ол бөлгүмнүң кол сорулгазы—тыва улустуң шаанда ойнап чораан чамдык оюннарын культура бажыңынга, масса чонга нептередири, ону сайзырадыры. Чоокта чаа ол Культура бажыңынга пенсионерлер кежээзин солун эрткен. Аңаа байырлал шинчилиг кеттинген тозан ажыг кырганнар, колхоз тургузуушкунунуң үндезилекчилерниң бирээзи ам тудугда ажылдап турар Кара-Сал Дамба, арөвэ кежигүнү чораан, ам тудугжу Хертек Чүзүп база хоочун тудугжу Ооржак Шожут-оол олар президиум столунда хүндүлүг черде олуруп каннар.

Оларның аразында арбан даргазы чораал Хертек Балдан, хоочун суггатчы Куулар Белек болгаш өскелер-даа кежээге чыглып келгеш, амыдырал-чуртталгазын сактып чугаалажып, каткы-хөглүг чоруп турганнар. Хоочун суггатчы Куулар Белек болгаш өскелер-даа кежээге чыглып кээп, эрткен амыдырал-чуртталгазын, ажыл-ижин амгы үе-биле деңнеп чугаалап, аңаа аныяктар-биле кады ойнап, хөглеп, идепкейлиг киржиккеннер.

Оон соонда совхозтуң директилазы ук ажыл-агыйның адырларында ам-даа төлептиг улуг хуузун киириштирип чоруур чамдык пенсионерлерге белектер тыпсып, чылыг чымчак сөстерни чугаалаан. Оон улам-на Тыва АССР-ниң алдарлыг экономизи деп хүндүлүг атты «Мурнакчы» совхозтуң хоочун экономизи М. Күнзенге чарлык ёзугаар тывысканы байырлыг байдалга чарлаан. Бо болгаш өске-даа хоочуннарның солун чугаа-соодучу, кежээге идепкейлиг киржилгези аныяктарга эки үлегер-чижек болган болгаш оон ажыктыг хөй чүүлдерни билип алган.

Кежээниң чалаткан кол аалчыларынга суурнуң аныяктары солун программалыг концертти бараалгаткан. А хоочуннар ол дээш аныяктарга өөрүп четтиргенин илереткеш, боттарының талазындан эң эки ырлаар, танцылаар, уран номчулга номчуур күүседикчилер дээш конкурсту чарлаан. Аңаа пенсионер, ам хойжулап турар Х. Чамырык тыва улустуң ырларын ырлааны, ээлгир аянныг танцы тепкени, шүлүктерни аянныг, чараш номчааны дээш О. Шожут-оол олар тиилекчилер болуп, шаңнал-макталды алганнар.

Чүгле ол эвес, ындыг янзылыг солун темалыг кежээлер Шуйнуң Культура бажыңында организастыы-биле эртип турар. Бүгү-ле культура-массалыг ажылдарны солун, ажыктыг болгаш организастыг эртиреринге культура албан черлериниң ажылдакчылары, кодээ Совет, совхозтуң парткому, херээженнер чөвүлели бир демниг хөделип турар. Чижээ, хөй-нийти организацияларындан херээженнер чөвүлели (даргазы С. Соржу) культура-массалыг болгаш ылаңгыя совхозтуң сезоннуг ажылдарынга херээжен чонну массалыы-биле киириштирерин доктаамал оралдажып турар. Ажыл-агыйда херээженнер киришпейн турар ындыг адыр барык чок. Суурда 12 агитквартиралар план ёзугаар ажылдарны чорудуп турар. Ажылдың кижизидилгезинче, өг-бүле кежигүннериниң сагылга-чурумунче кичээнгейни доктаамал салып турарындан аңгыда, ажылчы чоннуң дыштанылгазын ажыктыг, солун кылдыр организастаарынга херээженнер чөвүлели улуг үлүг-хуузун киирип турар. Оон даргазы С. Соржу агиткультбригаданың доктаамал киржикчизи. Ында херээженнерниң хомусчулар ансамбли база доктаамал киржип турар.

«Маңчүрек» агиткультбригадала янзы-бүрү профессияның улуг, биче кижилери хаара туттунган. Чижээ, мал эмчизи Х. Дамдын-оол, кижи эмчизи Г. Саая, садыгжы М. Сагындай, библиотекарь Х. Хүрең, киномеханик С. Дамбыл идепкейлиг, доктаамал киржип турар. Олар ам совхозтуң малчыннарынче концерттиг үнүүшкүннерни чорудуп эгелээн. А бо болгаш өске-даа бот-тывынгыр артистер Культура бажыңының ажылынга, ылаңгыя аңаа эртер культура-массалыг ажылдарны организастаарынга идепкейлиг киржип, кол даянып активчи күш болур.

Суурда Культура бажыңының болгаш библиотека ажылдакчылары активчи хөй-нийтиниң күжүнге даянып, ажылды эки тургусканының ачызында шуйжуларның хостуг шакта дыштанылгазы хөглүг, солун болгаш ажыктыг эртип турар.

К. САГДЫ,
республиканың улусчу чогаадылга болгаш культура-чырыдылышкын ажылының эртем-методиктиг төвүнүң директору.

ЯНВАРЬ 13-ТЕН 18-КЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ЯНВАРЬ 13-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00—**«Үе».** Информастыг программа. 8.40—Эртенги гимнастика. 9.05—**«Эзим чурттуг ода».** Уран-чечен фильм. 10.25—**«Дириг амытаннар делегейинде».** Журналист В. П. Песков эрттирер. 11.25 — Киевтиң күрүне филармониязының **«Гармония»** деп камерлиг ансамбли ойнаар. 11.55 —Медээлер. 12.00 — 14.00—Чапсар. 14.00—Медээлер. 11.55—14.20—**«Сээң күш-ажылың—сээң чедиишкиниң».** Кинопрограмма: **«Академик Блохинаның хүнигери»,** «Шыичы, журналисти ёзу-биле». 15.00—**«Аваның школазы».** 15.30—**«Бистиң адресивис—Совет Эвилели».** Программага Кемерово областың уран чүүл коллективтери киржир. 16.05—«Аныяктарның адрестери». 17.05—**«Беш чыл болгаш коллектив».** Каршин ховузунда чаа чүүлдер». 17.35—Төп телевиденниениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң эстрада-симфония оркестри совет композиторларның ырларынга фантазияны күүседир. Дирижеру—ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. В. Силантьев. 17.45—«Алкоголизм. Эмчиниң беседазы». 18.45—Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

18.30—Телемедээлер. 18.40—«Улусчу контроль». 19.05—Телемедээлер. 19.20—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.25 — **«Тажы Флоризельдиң ужуралдары»** деп хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүглери. Р. Л. Стивенсонуң рассказын ёзугаар 1-ги сериязы. 20. 30—**«Үе».** Информастыг программа. 21.05—22.50—**«Кинокамера делегейни көргүзүп тур».** Политиктиг тайылбырлакчы И. Фесуненко эрттирер. Төнчүзүнде—Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.30 — Делегей конкурстарының лауреаттары З. Шахмурзаева (скрипка) болгаш А. Гарин (гитара) ойнаар. Программада Н. Паганининиң чогаалдары. 18.40—«Эртем амыдыралы». Кыргыс ССР-ниң Эртемнер академиязы. Кыргыс ССР-ниң ЭА-зының президентизи М. И. Иманалиев дамчыдылгага киржир.

КЫЗЫЛДАН

19.25—**«Губкинниң чери».** Документалдыг фильм. 20.15—**«Берлин зооларыгы».** Документалдыг фильм. 20.45—21.15—**«Ермек Серкебаев ырлап тур»,** фильм-концерт.

ЯНВАРЬ 14-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00—**«Үе».** Информастыг программа. 8.40—Эртенги гимнастика. 9.05—Мультфильмнер программазы: **«Ээремчик дугайында». Ийи тоол».** 9.35—**«Тажы Флоризельдиң ужуралдары».** Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 10.40—**«Кино аян-чоруктарының клуву».** Ю. А. Сенкевич эрттирер. 11.40—**«Маңаа орус чогаал диңмиреп турган». Фильм-концерт.** 12.20—Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

12.25—**«Орус дылды өөренип тур бис».** Телекичээл. 12.40—14.00—Чапсар.

МОСКВАДАН

14.00—Медээлер. 14.20—Чурттуң телестудияларының документалдыг фильмнер программазы: «Сумгаит», «Черде болгаш дээрде», «Коробейниктер». 15.25 —**«Төрээн бойдузувус».** 15.45—**«Орус чугаа».** 16.15—**«Горнистер, кыйгыга харыылаңар».** 16.45—Московяның күрүне филармониязының үлегерлиг симфония оркестри Н. Жигановтуң чогаалдарын ойнаар. Дирижеру — Н. Мартынов. 17.35—**«Эрес-маадырлыг чорук».** Совет Эвилелиниң Маадыры чогаалчы В. В. Карпов эрттирер. 18.00—**«Чурук бурузунде—хүн».** 18.15—Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

18.30—Телемедээлер (орус болгаш тыва дылдарга).

МОСКВАДАН

18.55—**«Кижи болгаш хоойлу».** 19.25—**«Тажы Флоризельдиң ужуралдары»** деп хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүглези. 2-ги сериязы. 20.30—**«Үе».** Информастыг программа. 21.05—23.00—Останкинонуң концерт студиязынга чогаалчы А. Сафронов-биле ужуражышкын. Төнчүзүнде—Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.30—**«Чалыы назынның ырлары».** Фильм-концерт.

КЫЗЫЛДАН

18.55—Чарлалдар. 19.00—Уругларга фильм. **«Тим деп сураглыг өдүрек оглу».** 19.30—**«Кызыгаар болгаш үе».** Документалдыг фильм. 20.20—20.45—**«Орук».** Телефильм.

ЯНВАРЬ 15-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00—**«Үе».** Информастыг программа. 8.40—Эртенги гимнастика. 9.05—**«Горнистер, кыйгыга харыылаңар!»** 9.35—**«Тажы Флоризельдиң ужуралдары».** Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң 2-ги сериязы. 10.40—ССРЭ-ниң улустуң артизи Ирина Богачеваның концерти. 11.40 — Медээлер. 11.25—14.00—Чапсар. 14.00 — Медээлер. 14.20—**«Орус шол. Бичии дуңмазы».** Документалдыг телефильм. 15.15—**«Шыдырачылар школазы».** Разрядтыглар клазы. Оюнның ортузу. Делегей гроссмейстери А. А. Котов эрттирер. 15.45 — Вольск хоорайның 200 чылынга «Вольск» деп документалдыг фильм. 16.15—**«Бистиң-биле кады кыл, бистиң дег кыл, бистен артык кыл».** ГДР-ден дамчыдылга. 17.15—**ССРЭ биле Моол Арат Республиканың аразынга найырал болгаш кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга дузалажылга дугайында керээге ат салганының оюнга.** **«Моолда»** деп кинопрограмма. Моол Арат Республиканың ырының болгаш танцының күрүне ансамблиниң концерти. 18.05 — **«Куш садыы».** Мультфильм. 18.15—Бөгүн делегейде. 18.30—**«Миллионнарның ленинчи университеди». «Социалистиг экономиканы эргелеп башкарары». Чурттуң хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарын чугаалажып тур бис.**

КЫЗЫЛДАН

19.00—Телемедээлер. (Орус болгаш тыва дылдарга).

МОСКВАДАН

19.25—**«Тажы Флоризельдиң ужуралдары»** деп хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүглези. 3-кү сериязы. 20.30—**«Үе».** Информастыг программа. 21.05—**«СЭКП-ниң XXVI съездизинге уткуштур».** Азербайджан ССР-ниң телевидение программазы. Азербайджанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары эш Г. А. Алиевтиң чугаазы. **«Чаа-чаа чедиишкиннерже».** Документалдыг фильм. Уран чүүл мастерлериниң болгаш коллективтериниң концерти. 23.05—23.20—Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

КЫЗЫЛДАН

18.00—**«Ийи аян-чорук».** Телефильм. 18.15—**«Бир мунзирниң төөгүзү».** Документалдыг фильм. 18.35—**«Делегей байдалының допчулалы».** Дамчыдылга. 18.50—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.00 — **«Ынак аялгаларын».** Төп телевиденниениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң РСФСР-ниң алдарлыг артизи В. Вещерин удурткан электро-хөгжүм херекселдериниң ансамблиниң концерти.

КЫЗЫЛДАН

19.25 — **Съездиден съезд чедир.** 19.50 — **«Чырыза-даа, чылыттас».** Телешии. 1-ги сериязы. 20.55—21.25 — **«Ажыктыг чорук болгаш шынар дээш».** Чурттуң хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарының Төлевилелин чугаалажып тур бис.

ЯНВАРЬ 16-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — **«Үе».** Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — **«Бистиң-биле кады кыл, бистиң дег кыл, бистен артык кыл».** ГДР-ден дамчыдылга. 10.05 — **«Тажы Флоризельдиң ужуралдары».** Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүглези. 3-кү сериязы. 11.10 — **«Кино делгерезин!»** Документалдыг телефильм. 11.40 — Медээлер. 11.45—14.00 — Чапсар. 14.00 — Медээлер. 14.20 — **«Сибирьде болгаш Ыраккы Чөөн чүкте».** 15.15 — **«Сээң лениничи библиотекаң».** 15.45 —**«Ынак шүлүктеривис».** 16.15 — Курлавыр үе. 16.55—**«Дагаңныкчы».** Тележурнал. 17.25 — **«Тоол аалдап келди». «Щелкунчик».** Мультфильм. 18.15 — **Бөгүн делегейде.** 18.30 — **СЭКП-ниң XXVI съездизинге. Өндүр улуг номнуң арыннары. 7-ги фильм — «Чаа-чаа бедиктерже».** 19.30 — Совет Эвилелиниң шылгараан фигуристерниниң **көргүзүглери.** 20.30 — **«Үе».** Информастыг программа. 21.05 — Фигуристерниң көргүзүглериниң уламчылы. Одессадан дамчыдылга. 21.35 — **«Андрониковтуң сөзү»** деп телефильмниң баштайгы көргүзүү. **«Кропоткинская, 12».** 22.35 —Бөгүн делегейде. 22.50—23.25 — **«Совет уран чүүлдүң мастерлери».** ССРЭ-ниң улустуң артизи А. Соловьяненко ырлаар.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

КЫЗЫЛДАН

18.00 — **«Эң бөдүүн ажыл-херектер».** Телефильм. 18.30—**«Дислеек бажыны».** Кызылдың Пионерлер бажыңының чанында уругларның **«Буратино»** студиязының шиизи. 19.00 — Телемедээлер. 19.10 — **«Тываның экраннарында».** 19.25 — Телемедээлер. 19.40 — Чарлалдар. 19.45—20.40 — **«Чырыза-да, чылыттас».** 2-ги сериязы.

ЯНВАРЬ 17-ДЕ

МОСКВАДАН

8.00 — **«Үе».** Информастыг программа. 8.45 — **«АБВГДээр».** 9.45 — **«Бистиң адресивис — Совет Эвилели».** Программага Челябинск областың уран чүүл коллективтери киржир. 10.20—**«Эки бараанның хойну».** 10.50 — **«Москвачы».** Телеклуб. 12.15 — **«Спортлотонуң»** 2-ги тиражы. 12.25 — **Хүн шыгжамыры».** Дамчыдылганы биология эртемнериниң кандидады Г. М. Проскуряков эрттирер. 13.25 — **«Чурукчулар дугайында».** Ф. Леже. Төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюнга. 14.00 — **Бөгүн делегейде.** 14.15 — **«Кады ажылдажылга».** Тележурнал. Д. А. Голованов эрттирер. 14.45 — Уругларга фильм. **«Эртинелиг ортулук».** Ж. Верниниң романын ёзугаар уран-чечен фильм. 16.15 — **«Калуга вариантызы»** деп документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүглези. 17.05—**«Билдингир-даа бол эледптиг».** Профессор С. П. Капица эрттирер. 18.00 — Политиктиг тайылбырлакчы Ю. А. Летуновтуң беседазы. Чурттуң хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарының төлевилелин чугаалажылгазы. 18.30 — Чаа чылдың **«Ак-көк отчугажының»** концерт программазы. 20.30 — **«Үе».** Информастыг программа. 21.05—23.15 — **«Ак-көк отчугаштың»** концерт программазының уламчылалы. Төнчүзүнде — Медээлер.

ЯНВАРЬ 18-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — **«Үе»** Информастыг программа. 8.40 — **«Сула шимчээшкинче, чыскаалыңар».** 9.00 — **«Оттурукчу».** 9.30 — **«Совет Эвилелинге бараан болуп тур мен!»** 10.30 — **«Кадык-шыл».** Эртем-тайылбырлыг программа. РСФСР-ниң алдарлыг эмчизи Ю. В. Белянчикова эрттирер. 11.45—**«Эртенги почта».** Хөгжүмнүг программа. 11.45— **«Эртем болгаш техника».** Киножурнал. 12.00—**«Кодээниң шагы».** 13.00 — **«Хөгжүмнүг киоск».** Э. Беляева эрттирер. 13.30 — М. Горький —**«Дайзыннар».** ССР Эвилелиниң М. Горький аттыг үлегерлиг театрының шиизи. 15.50—**«Доннуң коммунистери».** 1-ги дамчыдылга — **«Директор».** 16.35 — **«Кино аян-чоруктарының клуву».** Ю. А. Сенкевич эрттирер. 17.30—**«Делегей панорамазы».** 18.15 — Мультфильмнер программазы. 18.50 — **«Төп телевиденниениң экранында бир дугаар». «Сергий ада».** Уран-чечен фильм. Л. Н. Толстойнуң тоожузун ёзугаар. Сценарийниң автору болгаш режиссеру И. Таланкин. 20.30 — **«Үе».** Информастыг программа. 21.05 —**«Балет дугайында».** 22.30—23.10 — Даг хаагының талазы-биле делегей кубогу. Австриядан дамчыдылга. Төнчүзүнде — медээлер.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

СПОРТ СПОРТ СПОРТ

ХЕВИСТЕ—САМБИСТЕР

Самбо хүрешке баштайгы секцияларлар бистиң республиканың найысылалынга 1970 чылдарның эгезинде тыптып эгелээн. Оон дүрүмнерин ол үеде чүгле ийи-чаңгыс спортчулар эки билир турган. Спорттуң бо хевиринге баштайгы республика маргылдаазы 1972 чылда Кызылдың күш-культура бажыңынга болган.



Аңаа киржири-биле келгеннерниң ниити саңы 20 хире-ле кижи арай боорда четкен. А команда талазы-биле түңнел үндүрерниң кандыг-даа барымдаазы ол үеде чок турган. Чүге дээрге аңгы-аңгы черлерден чыглып келген ийи-чаңгыс мөгелер чүгле хууда бирги чер дээш хүрешкеннер. Бедик мергежилдиг самбистер колдуунда чок, чүгле ийи-чаңгыс кандидаттар турган.

Самбога 1981 чылда Тыва АССР-ниң команда болгаш хууда бирги чер дээш маргылдаазы эрткен дыштаныр хүннерде Кызылдың Херел аттыг спорт залынга болган. Баштайгы чемпионаттан бээр 8 чыл эрткен. Ол үеден бээр кандыг өскерлиишкиннер болганыл?

Бир-ле дугаарында айтып каар чүве чүл дээрге самбо хүрештиң секциялары республиканың найысылалындан аңгыда, районнар төптеринде, чамдык совхозтарда тургустунгулаан болгаш ында дыка хөй аныяктар хаара туттунганын болуп эрткен республика маргылдаазы бадыткаан. Тос командалардан 100 ажыг самбистер тус-тус деңзилерге чемпионнарны илередип, команда талазы-биле шаңналдыг черлерни илереткеннер.

Болуп эрткен маргылдаа тус-тус черлерде хөй-нийти эгелээшкини-биле ажылдап турар тренерлерниң кылып чорутканы ажылының түңнелин база илереткен. Оларның аразындан самбо болгаш хостуг хүрештерге ССРЭ-ниң спорт мастери Иван Хураганның белеткээни «Динамо» спорт ниитилелиниң мөгелери хевис кырынга үнүп келгеш, самбонуң аваангыр-кашпагай, чараш аргаларын хөйү-биле ажыглап, залга олурганнарга солун хүрешти көргүскеннер.

Эң ылаңгыяда бо хүрештиң кол аргалары — холдарның болгаш буттарының чүстеринге дартыр кылыр аргаларын хөйү-биле ажыглап турган, динамочулардан Олег Ойдупаа (57 кг), мастерге кандидат Далар-оол Лоовай (62 кг), команданың капитаны Владимир Сундак (90 кг чедир) олар 1981 чылда Тываның чемпиону атты чедип алгылаан, командазын бирги черже үндүрген. Ол чедиишкинде оларның тренери Иван Хураганның киирген үлүг-хуузу улуг.

Чөөн-Хемчик районнан келген мөгелер (тренери Александр Сат) команда талазы-биле ийиги черни ээлээш, улуг чедиишкинниг болганнар. А команданың кежигүнү Владимир Сат 82 килограммга бирги черже үнген. Эрзин районнуң шилиндек командазы үшкү черни алган. Оларның аразындан Эрзиндеки № 5 КМК-ның чолаачызы, самбога мастерге кандидат Кызыл-оол Майдыр 52 килограммга, ол-ла коллективте тудугжу, спорттуң бо хевиринге ССРЭ-ниң спорт мастери Павел Шаптан 74 килограммга республика чемпиону аттарын чедип алганнар.

Тандыда Кочетово школазының башкызы Сергей Оюн эң чиик деңзиге бирги черни ээлээн, спорттуң национал хевирлеринге РСФСР-ниң спорт мастери Улуг-Хем районда Торгалыг школазының күш-культура башкызы, республиканың хоочун мөгелериниң бирээзи Хүлер-оол Шогжал ук маргылдаага эң сөөлгү катап хүрешкеш, 68 килограммга кымга-даа октатпайн чемпионнаан. Оаурнуң мөгези мастерге кандидат Кара-оол Шагдыр 90 килограммга чедир деңзилиг мөгелерниң аразынга шылгараан.

Республика маргылдаазының түңнелинде шилиндек команданың составын тургускан. Олар ам самбо хүрешке Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүк зоназының чемпионадынга белеткенип эгелээн. Команданы самбога ССРЭ-ниң спорт мастери Иван Хураган белеткеп турар.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТА: республиканың күш-культура болгаш спорт комитединиң даргазының оралакчызы А. Т. Шейдук «Динамо» командазының капитаны В. Сундакка шилчиир кубокту тывысып турары.

ДЭЭШТИИН БЕДИДЕР

Тээли ортумак школазында партия болгаш комсомол организациязы өөредилгезин канчаар удуртуп турарын район бюрозунга чугаалашкан. СЭКП ТК-ның «Идеологтуг, политика - кижизидилгелиг ажылды улам экижидер дугайында» доктаалынга дүүштүр чорудар ажылдарының планын бадылааш, ону боттандырар талазы-биле ажылдарны чорудуп турары демдеглеттинген. Ук айтырыгны хуралга база дыңнап чугаалашкан, пропагандистерниң ажылынче база кичээнгей салдынган.

«В. И. Ленин, СЭКП эртем, өөредилге болгаш кижизидилге дугайында» деп теманы өөренип турар теоретиктиг семинарда 38, «Сайзыраңгай социализмниң конституциязы», «СЭКП-ниң иштики болгаш даштыкы политиказы» деп курстарны өөренип турар ортумак звенода 34 дыңнакчы хаара туттунган. Үстүкү классчы комсомолчулар «Өөренип өөрен» деп комсомол өөредилгезин уламчылап өөренип турарлар. Ында шупту 243 өөреникчи киржип турар.

Кичээлдер программа ёзугаар уузктел чок эртип турар, пропагандистер В. Д. Долмажап, Т. С. Капшык-оол, М. О. Салчак, П. Б. Хертек олар курс, семинарларга өөренип арткей, билиг деңнели бедик.

Партия болгаш комсомол өөредилгелериниң школаның өөредилге - кижизидилгелиг ажылынга дээштиин чедип алыр талазы-биле чамдык ажылдар кылдынган. Школа назылыгларны школада бүрүн хаара туткан. Өөредилге деңнели бедип олурар 4-5 демдектерге өөренип турарларның хуузу өскен.

Партия, комсомол өөредилгелерин удуртуп турарында чедир кылдынмайн турар чүүлдер бар. Пропагандистерге түскай методиктиг булуң чок. Ук айтырыгны хуралдарга ховар чугаалажып турар. Мурнакчы дуржулга айтырыын четпес организастаан. Көргүзүг материалдарын, техниктиг херекселдерни барык ажыглавайн турар. Ынчангаш бүгү өөредилгениң дээштиин бедидери чугула болуп турар.

Б. БАРБА.

Бай-Тайга район.

ЗАОНЕЖЬЕНИҢ КОДАНЧЫЗЫ

Карелияның девискээринге хөй чүс чылдар бурунгаар чурттап чораан улустарның ёзулуг дузалакчылары коданчы ыттар болуп турган.

Карелияның девискээринде Заонежьеге эрте-бурунгу шагның улустарының турлагларын шинчилеп көрген археологтар шак ындыг түңнелди кылган. Черни казып шинчилээринге киришкен эртемденнер база ол дугайын бадыткаан: аң-мениң, куштарның сөөктериниң аразында бурунгу шагның ыдының сөөгү база бар болган.

Аңчыларның болгаш балыкчыларның бот тускайлан культуразы бистиң үевиске чедир безин беш чүс чылдар бурунгаар тургустунганын шинчилел ажылдары бадыткаан. Карелияда Онежьениң шаандакы чурттакчыларының амыдыралдың кошкун хевиринден сууржуп байдалче шилчип турганын эрте-бурунгу үениң мяш бажыңнарының ханалары херечилеп турар. Дыттан кылган бажыңнарның хана-ыяштары чер иштинден тывылган.

Петрозаводск хоорай. **Н. МИЛОВ.**



«Озалдаан болчаглар» деп кино республиканың экраннарында үнүп эгелээн.

Агаар

Республикага бүргээр.

Соңгу-барыын чүк угланыышкынның хаттың секундада дүргени 9—14 метр чедир күштелир.

Агаар 24—29, чамдык черлерге 17—22 градус соок.

Кызылга бүргээр, шоолут эвес хар чаар.

Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг хат секундада 7—12 метр чедер.

Агаарның температуразы 25—27 градус соок болур.

Кино

ЯНВАРЬ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Озалдаан болчаглар»** 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Иван Васильевич профессиязын солуп турар»** 9.00, 10.40, 12.30, 14.20, 16.10, **«Узун дуне»** (2 сериялыг) 18.00, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Истекчи»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Даарта баар сен бе?» 10.00, 15.00, 20.30, «Аза үрези» 16.50, 18.40 шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжа амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 45.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) ТС—00402